

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Alexandra Kok

Samtyckeslagen - ett steg närmare jämställdhet?

- en strukturell analys av den svenska sexualbrottslagen

LAGM01 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Karol Nowak

Termin för examen: Period 1 VT2018

Innehåll

SUMMARY	4
SAMMANFATTNING	6
FÖRORD	8
FÖRKORTNINGAR	9
1 INLEDNING	10
1.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	11
1.2 DEFINITIONER	13
1.3 AVGRÄNSNINGAR	13
1.4 METOD	14
1.5 PERSPEKTIV	15
1.6 FORSKNINGSÖVERSIKT	17
1.7 MATERIAL	18
1.8 DISPOSITION	19
2 SEXUALBROTTSLAGENS FRAMVÄXT	21
2.1 SEXUALBROTTSLAGEN ÅR 1200-1900	21
2.1.1 BIRGER JARLS KVINNOFRIDSLAG	21
2.1.2 VÅLDTÄKT - ETT EGENDOMSBROTT	22
2.1.3 1734 ÅRS STRAFFLAG	22
2.1.4 1800-TALET	23
2.2 SEXUALBROTTSLAGEN ÅR 1900 - 1980	25
2.2.1 1965 ÅRS BROTTSBALK	25
2.2.2 BROTTET VÅLDFÖRANDE	26
2.2.3 DEN SEXUELLA REVOLUTIONEN	27
2.3 SEXUALBROTTSLAGEN 1980 – 2005	29
2.3.1 1984 ÅRS REFORM	29
2.3.2 ÅTALSREFORMEN	30
2.3.3 EFTER ÅTALSREFORMEN	31
2.3.4 FOKUS PÅ KRÄNKNINGENS ART	32
2.3.5 2005 ÅRS SEXUALBROTTSREFORM	32
2.4 ANALYS	33
2.4.1 SEXUALBROTTSLAGEN ÅR 1200-1900	33
2.4.2 SEXUALBROTTSLAGEN ÅR 1900-2000	34
3 GÄLLANDE RÄTT OCH KRAVET PÅ FÖRÄNDRING	38
3.1 NUVARANDE LAGSTIFTNING	38
3.2 BULGARIENDOMEN	39
3.3 METOO OCH FATTA-RÖRELSEN	40
3.3.1 FATTA-RÖRELSEN	40
3.3.2 METOO-RÖRELSEN	41
4 FÖRSLAGET PÅ EN SAMTYCKESLAG	43

4.1	FÖRSLAGETS INNEBÖRD OCH INNEHÅLL	43
4.2	KRITIK MOT EN SAMTYCKESLAG	47
4.2.1	RÄTTSSÄKERHET	47
4.2.2	ÖKAT FOKUS PÅ OFFRET	50
4.2.3	BEVISSVÅRIGHETER	51
4.3	SAMTYCKESLAGENS NORMATIVA VERKAN.....	53
4.3.1	1998 ÅRS SEXUALBROTTSKOMMITTÉ	54
4.3.2	2008 ÅRS SEXUALBROTTSUTREDNING.....	55
4.3.3	2014 ÅRS SEXUALBROTTSKOMMITTÉ.....	56
4.4	ANALYS	57
4.4.1	KRITIK MOT EN SAMTYCKESLAG.....	57
4.4.2	SAMTYCKESLAGENS NORMATIVA VERKAN	60
5	<u>ETT STEG NÄRMARE JÄMSTÄLLDHET? - EN AVSLUTANDE DISKUSSION.....</u>	62
	<u>KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING.....</u>	66

Summary

This thesis is about the proposal of a consent-based legislation regarding the crime of rape and whether or not the proposal can contribute to a change of attitude in society. The idea behind the proposal is to send a normative message, which will impact people's values regarding sexuality and sexual contact. The proposal is said to be an important step towards a more equal society, since a great part in achieving equality between men and women is about fighting sexual violence. My question is whether a consent-based legislation can really affect the norms and attitudes about sexuality and sexual contacts in this way.

Since, (unfortunately), we cannot travel to the future and have a look at the possibly normative effect this legislation might have, we will have to travel back in time instead. The main purpose of the thesis is therefore to perform a structural analysis of how the Swedish legislation on sexual offences has affected the legal and social status of women through out history. By using this knowledge I will get some leads to my answer concerning the question, if the proposal of a consent-based legislation can change the norms and attitudes towards sexuality in the Swedish society. Another purpose of this thesis is to examine some of the critique that the proposal has been given, since there are a lot of other aspects that needs to be considered when changing the law.

Swedish legal history tells a story about the woman's position in society as sexually, economically and politically undermined. For several centuries, women were treated as the husband's property, especially since rape against a woman was considered a property crime. History has also shown that in many cases it is not always the law that affects the norm, but the norm that affects the law. An example of this was when the public opinion demanded a change that later gave rise to the 1984 law, which was when the legislation was made gender neutral. One conclusion that can be learned from history is

that there are often attitudes in society that give rise to the law, but it is the law that reinforces and maintains these attitudes and values, and then ensures that they are complied with. Therefore, it is important that the law corresponds to the values prevailing in society.

It is probable that a consent-based legislation may have the expected normative effect, which means that it could actually take us a step closer to the pursuit of gender equality. However, this should not happen at the expense of other important values, such as the rule of law. Criticism of the proposal has consisted in the fact that the law is not foreseeable, that it opens up for a normative judgement of what is "normal" to agree to regarding sexual contacts, and that the focus of the courts ruling will be on the victim instead of the suspect. The final question that remains is, if these risks are worth taking in the fight for gender equality?

My conclusion is that the critique against the proposal can also be directed against current legislation on sexual offences. The problem with the lacking of evidence will continue to exist despite a change of law. A consent-based legislation will not change the problem with the evidence in these cases for the better, but also not for worse. What it can do, however, is to contribute to changing the social attitudes regarding sexuality and sexual contacts, which I consider to be reason enough for the proposed legislation to be implemented.

Sammanfattning

Detta examensarbete handlar om förslaget på en samtyckesbaserad sexualbrottslag och huruvida lagförslaget kan bidra till en attitydförändring i samhället. Tanken bakom lagförslaget är att sända ett tydligt normativt budskap och på så vis påverka människors värderingar gällande synen på sexuellt umgänge. Lagförslaget anges vara ett viktigt steg mot ett mer jämställt samhälle, eftersom en stor del i att uppnå jämställdhet mellan män och kvinnor handlar om att bekämpa sexuellt våld. Min fråga är om införandet av en samtyckeslag verkligen kan påverka samhällets normer och förhållningssätt till sexuellt umgänge på detta vis.

Eftersom vi (tyvärr) inte kan se framåt i tiden avseende regleringens normativa verkan, får svar istället sökas bakåt i tiden. Uppsatsens huvudsakliga syfte är därmed att utföra en strukturell analys av hur den svenska sexualbrottslagen påverkat kvinnans rättsliga och sociala ställning, och utifrån denna kunskap granska om förslaget på en samtyckeslag kan förändra samhällets normer och förhållningssätt till sexuellt umgänge. Ett anknytande syfte är även att utreda den kritik som ställts mot förslaget, då en lagändring även medför andra aspekter som måste ställas mot dess eventuella normativa verkan.

Den svenska rättshistorien visar en bild av kvinnans position i samhället som sexuellt, ekonomiskt och politiskt underordnad mannen. Under flera århundranden behandlades kvinnan som mannens ägodel, särskilt då en våldtäkt mot en kvinna utgjorde ett egendomsbrott mot den man hon för tillfället tillhörde. Historien har också visat att det i många fall inte är lagen som påverkar normen, utan normen som påverkar lagen. Ett exempel på detta var när den allmänna opinionen krävde den förändring som senare gav upphov till 1984 års lag, och som bland annat innebar att lagstiftningen gjordes könsneutral. En slutsats som av historien kan utläsas är att det ofta är attitydförändringar i samhället som ger upphov till lagen, men det är

lagen som förstärker och bibehåller dessa attityder och värderingar, och som sedan ser till att de efterlevs. Därför är det viktigt att lagen motsvarar de av samhället rådande värderingarna.

Det är sannolikt att en samtyckeslag kan få den förväntade normativa verkan, och därmed faktiskt utgöra ett steg närmare jakten på jämställdhet. Detta får dock inte ske på bekostnad av andra viktiga värden, såsom exempelvis rättssäkerheten. Kritik mot förslaget har bland annat bestått i att lagen inte är förutsebar, att den öppnar upp för en normativ prövning av vad som är ”normalt” att samtycka till vid sex, och att fokus för den rättsliga prövningen kommer att hamna på offret istället för gärningsmannen. Frågan som slutligen återstår är om dessa risker är värda att tas i kampen för jämställdhet?

Min slutsats är att den kritik som riktats mot förslaget även kan riktas mot nuvarande lagstiftning. Den bevisproblematik som föreligger på sexualbrottens område kommer fortsätta att föreligga trots en lagändring. En samtyckeslag kommer inte att påverka detta till det bättre eller sämre. Det den däremot kan göra är att bidra till en förändrad samhällssyn på sexuellt umgänge, vilket bör anses vara ett tillräckligt gott skäl för att genomföra lagförslaget.

Förord

Min kompis ringer mig en söndagskväll. Hon är på gott humör och berättar exalterat att hon dagen innan varit på en dejt med en ny kille. Kvällen hade gått riktigt bra. De hade pratat, skrattat och dansat, och vid kvällens slut hade hon följt med honom hem. Jag frågar nyfiket vad som hände sen, och hon svarar att de varit på väg att ha sex men hon hade ångrat sig, sagt att hon inte längre ville, och han hade lyssnat. Vi var båda imponerade. Vilken bra kille! Han hade inte ens försökt att övertala henne, utan hade respekterat hennes vilja direkt. När samtalet avslutats började jag att fundera över vår reaktion. Varför var det så förvånande att en kille accepterat ett nej utan protester. Och vad säger egentligen detta om värderingarna i samhället kring synen på sex. Är verkligen den allmänna uppfattningen att ett nej är ett nej?

Det var bland annat dessa funderingar som senare kom att ge upphov till mitt examensarbete. Ett arbete som jag stundvis inte velat sluta skriva på, och som jag stundvis velat slänga ut genom fönstret. Idag är jag dock glad att jag inte valde att ge efter för den senare impulsen.

Efter nio terminer i Lund, en sväng till Madrid och ett oändligt antal kaffekoppar senare börjar denna fantastiska resa nu att närma sig sitt slut. Det finns många jag har att tacka för att jag snart kan titulera mig som jurist. Min underbara familj och mina fantastiska vänner, som alltid stöttat och peppat mig, och som ständigt givit uttryck för sin stolthet. Min handledare Karol Nowak, för vägledningen. Lunchgruppen, för vänskapen och galenskapen, och slutligen min älskade Patrik, för att du alltid tror på mig, även när jag själv inte gör det.

Malmö, maj 2018

Alexandra Kok

Förkortningar

BrB	Brottsbalken (1962:700)
Ds	Departementsserien
HD	Högsta domstolen
Prop.	Proposition
SOU	Statens offentliga utredningar
Sou	Socialutskottet
SvJT	svensk juristtidning

1 Inledning

Den allmänna opinionen har på senare tid höjt sina röster angående det låga antalet fällande våldtäktsdomar i Sverige. Särskilt efter den så kallade metoo-rörelsen, när mängder av kvinnor världen över vittnade om sexuella trakasserier och övergrepp, har den nuvarande sexualbrottslagstiftningen ifrågasatts. Ett exempel är den uppmärksammade ”Fittjadomen” då fem män friades från misstankarna om att ha våldtagit en kvinna i en trappuppgång i Fittja i Botkyrka. Domen fick stor medial uppmärksamhet och mötte stark kritik genom demonstrationer, namninsamlingar och debattinlägg.¹ Den välkända advokaten Elisabeth Massi Fritz kallade domen för ”en skam för vårt rättssystem” och riktade skarp kritik både mot polisen och domstolen.²

Regeringen har som svar på den skarpa kritiken lämnat förslag på en s.k. samtyckeslag som förväntas träda i kraft den 1 juli 2018. Enligt förslaget ska gränsen för straffbar gärning gå vid om deltagandet i en sexuell aktivitet är frivilligt eller inte. Det ska därmed inte längre krävas att gärningsmannen utövat våld eller hot, eller utnyttjat offrets särskilt utsatta situation, för att kunna dömas för våldtäkt.³ Förslaget förväntas dock inte leda till fler fällande domar. Förhoppningen med denna lagändring är istället att den på sikt kommer att påverka de rådande värderingarna i samhället gällande sexuell umgänge och därmed leda till att färre personer får sin sexuella integritet kränkt.

Sexuella övergrepp är ett problem för jämställdheten i Sverige, och införandet av en samtyckeslag skulle kunna vara en del av lösningen på denna problematik. Men, att ändra gränsen för straffbar gärning vid sexuell umgänge är inte helt okomplicerat. Kritik mot förslaget har bland annat

¹ <https://www.expressen.se/nyheter/hot-mot-tingsratt-efter-fittjadomen/> (hämtad 2018-03-27)

² <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/domen-kommer-att-overklagas> (hämtad 2018-03-27)

³ Prop 2017/18:177 s. 1.

bestått i att lagen inte är förutsebar, att den öppnar upp för en normativ prövning av vad som är ”normalt” att samtycka till vid sex, och att fokus för den rättsliga prövningen kommer att hamna på offret istället för gärningsmannen. Följaktligen blir en viktig fundering i detta sammanhang om det är ”värt” att riskera dessa negativa aspekter i syfte att uppnå en normativ verkan på samhällets värderingar, förutsatt att en sådan verkan ens går att uppnå.

1.1 Syfte och frågeställningar

Det grundläggande syftet med förslaget på en ny sexualbrottslag byggd på frivillighet är att klargöra vikten av varje människas rätt till personlig och sexuell integritet och sexuellt självbestämmande. Genom att i lagtexten klargöra att gränsen mellan straffri och straffbar gärningen går vid om ett deltagande i en sexuell handling är frivillig eller inte, är förhoppningen att en attitydförändring i samhället ska ske. Tanken är att lagstiftningen ska sända ett tydligt normativt budskap och på så vis påverka människors värderingar.⁴ Lagförslaget anges vara ett viktigt steg mot ett mer jämställt samhälle, eftersom en stor del i att uppnå jämställdhet mellan män och kvinnor handlar om att bekämpa sexuellt våld.⁵

Men hur vi vet att en den föreslagna lagändringen kommer att få denna normativa verkan? Och vilka risker finns det med att ändra gränsen för straffansvar från hot och våld till bristande samtycke? Dessa frågor är ytterst svåra att besvara eftersom det aldrig går att riktigt förutse vilka konsekvenser en lagändring kan komma att medföra. Det som går att göra är att ta lärdom av hur *tidigare* lagändringar påverkat samhällets sociala strukturer, särskilt gällande dess kvinnosyn. Genom att undersöka hur tidigare sexualbrottslagstiftning påverkats av, och påverkat kvinnans ställning i samhället kan viss vägledning ges. Målsättningen är att ta reda på om förslaget på en samtyckeslag är ett steg i rätt riktning för att uppnå

⁴ SOU 2016:66 s. 176.

⁵ SOU 2016:66 s. 419.

jämställdhet mellan män och kvinnor, eller om förslaget i själva verket utgör ett strukturellt tillbakakliv.

Arbetets huvudsakliga syfte kan med hänvisning till det ovan nämnda sammanfattas vara, att genom utförandet av en strukturell, historisk analys av den svenska sexualbrottslagen kritiskt granska om förslaget på en samtyckeslag kan förändra samhällets normer och förhållningssätt avseende sexuellt umgänge. Eftersom det huvudsakliga syftet bland annat är att kritiskt granska förslaget på en samtyckeslag, blir ett anknytande syfte även att utreda den kritik som ställts mot förslaget, då det kan finnas andra skäl som talar emot att en lagändring bör genomföras, trots att den kan antas få en normativ verkan.

För att uppnå detta syfte har följande frågeställningar formulerats:

- *Hur har den svenska sexualbrottslagen historiskt sett påverkat kvinnans rättsliga och sociala ställning i samhället?*
- *Kan införandet av en samtyckeslag påverka samhällets normer och förhållningssätt avseende sexuellt umgänge?*
- *Vilka risker finns det med införandet av en samtyckeslag?*

1.2 Definitioner

Normativ verkan

I denna framställning avser begreppet ”normativ verkan” den påverkan som (i det här fallet lagen) har på samhällets normer. Normer handlar om allmänt delade sociala regler och förväntningar på ett beteende. Normer kan enkelt uttryckt sammanfattas som ”det vi tycker är okej och inte okej” i ett samhälle.

Straffrättsligt skydd

Det straffrättsliga skyddet har i denna framställning en vid definition då det dels avser hur straffrätten kan skydda individen mot sexuella övergrepp och kränkningar, men också om hur straffrätten kan skydda individen mot att bli oskyldigt eller orättvist dömd. Det senare handlar bland annat om beviskrav, och om hur lagen och dess tillämpning ska vara tydlig och förutsebar. I denna framställning avser ”det straffrättsliga skyddet” dels vilket skydd lagen bereder för målsäganden i en rättsprocess rörande sexualbrott, men också om skyddet för den misstänkte.

1.3 Avgränsningar

Uppsatsens ämne, som främst rör sexualbrottslagens koppling till kvinnans rättsliga och sociala ställning, berör ett väldigt stort område. Det innebär att det finns nästintill oändligt mycket information och kunskap som hade varit både relevant och intressant att diskutera i förhållande till detta arbete men som tyvärr inte kan tas med på grund av arbetets något begränsade omfång.

De avgränsningar som därmed har gjorts har bland annat bestått i att inte diskutera de två nya föreslagna brotten, oaktsam våldtäkt och oaktsamt sexuellt övergrepp. Denna avgränsning har gjorts då framställningen syftar till att utreda hur samhällets värderingar och det straffrättsliga skyddet påverkas när gränsen för straffbarhet vid en sexuell handling ändras från våld eller hot till om deltagandet skett frivilligt eller inte. Det handlar om

vilka konsekvenser denna ändring av begrepp kan komma att medföra. Även om ett oaktsamhetskrav sannerligen kan komma att påverka både samhällets värderingar och det straffrättsliga skyddet, kommer detta inte behandlas då arbetet inte rör bedömningen av uppsåt eller oaktsamhet i förhållande till det frivilliga deltagandet. Arbetet är därmed koncentrerat till rekvisitet "*inte deltar frivilligt*", som föreslås inträda i 6 kap. 1 § brottsbalken.

Jag har även valt att inte behandla andra länders lagstiftning. Det finns flertalet länder som redan har en samtyckesbaserad sexualbrottslagstiftning vilket hade varit intressant att studera ur ett komparativt perspektiv, särskilt för att få en anvisning till en samtyckeslags normativa verkan. Dock är skillnaden mellan olika länders rättsystem och rättshistoriska bakgrund så pass stor att en sådan anvisning lätt hade blivit missvisande. Det hade därför krävts en grundlig återgivning av dessa länders rättsystem vilken hade blivit så pass omfattande att den riskerat att hamna utanför ramen för denna framställning.

1.4 Metod

För att kunna besvara uppsatsens frågeställningar har flera olika metodologiska traditioner använts. Jag arbetat inom ramen för den så kallade rättsdogmatiska metoden för att beskriva rättens innehåll. I Ulrika Anderssons avhandling *Hans (ord) eller hennes?* Beskriver hon den rättsdogmatiska metoden enligt följande

”En forskare som använder denna metod utreder frågan om gällande rätt på ett särskilt område. Det material som används är lagtext, förarbeten, praxis och doktrin. Hon eller han tolkar och systematiserar materialet utifrån det aktuella problemet, som i grunden alltid handlar om vad som är gällande rätt i en viss fråga.”⁶

Genom att studera lagtext, förarbeten, praxis och doktrin på sexualbrottens område i Sverige, har följaktligen den rättsdogmatiska metoden använts för att tolka och systematisera gällande rätt på sexualbrottslagens område.

⁶ Andersson (2004) s. 38 f.

Den traditionella rättsdogmatiska metoden kan främst användas för att tolka vad som är gällande rätt,⁷ och är därmed inte lika lämpad till att svara på arbetets första och andra frågeställning gällande sexualbrottslagens påverkan på samhällets normer och kvinnans rättsliga och sociala ställning. Till dessa frågeställningar är den så kallade rättsanalytiska metoden bättre lämpad. Rättsanalytisk metod används för att på ett djupare plan analysera rätten, dess bakomliggande motiv och vilka värden den ger uttryck för, men också för att utreda rättens konsekvenser och framtid. Denna metod bereder även ett större utrymme för diskussion och analys kring hur rätten *bör* vara.⁸ I uppsatsen har metoden använts för att studera hur samhällets normer och värderingar har kommit att påverka tidigare sexualbrottslagstiftning i Sverige samt för att söka svar på hur förslaget på en samtyckesbaserad sexualbrottslag kan komma att påverka samhällets normer och förhållningssätt avseende sexuellt umgänge.

1.5 Perspektiv

Uppsatsen är skriven utifrån ett könsperspektiv och ett historiskt perspektiv. Könsperspektivet har varit en grundläggande förutsättning för hela arbetet då det förutsätter en förståelse för att våldtäktsbrottet är ett brott med en tydlig anknytning till kön. För mig har könsperspektivet på denna uppsats inneburit att jag genom arbetets gång varit medveten om och tagit hänsyn till könets betydelse för våldtäktsbrottet. Den svenska sexualbrottslagen har varit könsneutral sedan 1984, och ska därmed inte göra skillnad på män och kvinnor. Men det går inte att komma ifrån att statistiken visar att 96 procent av de som anmäler våldtäkter är kvinnor, och 98 procent av de som misstänkts för brottet är män. Våldtäktsbrotten har i förarbetena till lagen beskrivits som ”extremt exempel på den obalans som råder i maktförhållandet mellan könen.”⁹ Det går därför inte att studera

⁷ Kleineman (2014) s. 26.

⁸ Sandgren (2015) s.45.

⁹ SOU 1995:60, s. 51.

våldtäktsbrottet utan att analysera det utifrån ett manligt och ett kvinnligt perspektiv, då det vore detsamma som att bortse från det som en del hävdar är förklaringen till varför våldtäkt sker, och som jag även ser som en teoretisk utgångspunkt; Nämligen att våldtäkt är en del av makten i ett könssystem, och ett könssystem är ett samhälle där män är överordnande kvinnor, vilket främjar våldtäkter.¹⁰

Utgångspunkten för de första två frågeställningarna är att det råder vissa värderingar i dagens samhälle som tillåter och upprätthåller förekomsten av sexuella övergrepp. Dagens samhälle är inte ett jämställt samhälle för män och kvinnor. För att kunna uppnå jämställdhet måste normen, samhällets värderingar avseende synen på sexuellt umgänge ändras. Jag avslutar detta avsnitt med Susan Brownmillers välkända definition av våldtäkt: "It is nothing more or less than a conscious process of intimidation by which all men keep women in a state of fear."¹¹

Det historiska perspektivet har varit nödvändigt för denna framställning för att förstå sambandet mellan å ena sidan den samhällseliga normen, rådande värderingar och kvinnosyn, och å andra sidan sexualbrottslagstiftningen, dess utformning, syfte och tillämpning i praktiken. För att lättare kunna förstå detta samband krävs det att man analyserar den historiska synen på våldtäktsbrottet. Genom en historisk analys av hur relationen mellan lag och normer tidigare sett ut, kan vi få en glimt av hur denna relation kan komma att se ut i framtiden. Hur en samtyckeslag kan komma att påverka samhällets värderingar. Enligt Helena Sutorius blir förståelsen tydlig om den historiska analysen utgår från två frågor, som jag har haft i åtanke vid utförandet av uppsatsens historiska del. Frågorna lyder: *Vad har våldtäktsbestämmelsens skyddsobjekt ansetts vara och vad har ansetts vara ett straffvärt beteende?*¹²

¹⁰ <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=3940&artikel=4324822> (hämtad 2018-04-04).

¹¹ Brownmiller (1975) s. 15.

¹² Sutorius (2014) s. 30 f.

1.6 Forskningsöversikt

Förslaget på införandet av en samtyckeslagstiftning i Sverige har behandlats i flera förarbeten under de senaste decennierna. 1998 års sexualbrottskommitté var först ut med att utreda införandet av en s.k. samtyckeslag i Sverige. Utredningen resulterade dels i betänkandet, *Sexualbrotten – Ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor*¹³ och propositionen, *En ny sexualbrottslagstiftning*¹⁴. Utredningen ledde till de lagändringar som kom att kallas för 2005 års sexualbrottsreform. Endast tre år senare, kom förslaget på en samtyckeslag upp på nytt när det år 2008 tillsattes en ny sexualbrottskommitté. 2008 års sexualbrottsutredning presenterade betänkandet, *Sexualbrottslagstiftningen – utvärdering och reformförslag*¹⁵ vilket senare gav upphov till propositionen, *En skärpt sexualbrottslagstiftning*¹⁶, som slutligen ledde till 2013 års lagändring.

Införandet av en samtyckeslag diskuterades både i förarbetena till 2005 års reform och till 2013 års lagändring. Som fördel presenterades bland annat lagstiftningens normerande verkan, och som nackdel diskuterades bland annat bristande rättssäkerhet och ett ökat fokus på offret. Ingen av de tidigare utredningarna kom fram till att de fördelar en samtyckeslag skulle kunna medföra vägde upp för de eventuella nackdelarna, vilket ledde till att en samtyckeslag inte genomfördes. Det dröjde dock inte länge förrän förslaget på en samtyckeslag kom upp på tapeten igen. Denna gång genom 2014 års sexualbrottskommitté som presenterade betänkandet, *Ett starkare skydd för den sexuella integriteten*,¹⁷ vars förslag senare behandlades av regeringen i propositionen, *En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet*.¹⁸ Nytt för denna gång var att ett av uppdragets huvudsakliga syften bestod i att överväga om det bör införas en samtyckesbaserad

¹³ SOU 2001:14.

¹⁴ Prop. 2004/05:45.

¹⁵ SOU 2010:71.

¹⁶ Prop. 2012/12:111.

¹⁷ SOU 2016:60.

¹⁸ Prop. 2017/18:177.

regleringsmodell för våldtäkt. Kommittén och regeringen kom fram till att det fanns behov av en samtyckesbaserad sexualbrottslag, och angav särskilt lagens normativa verkan på samhällets värderingar som skäl till lagändringen.

Ämnet har även behandlats av Madeleine Leijonhufvud, professor emirata i straffrätt, Petter Asp, professor i straffrätt och ledamot av Högsta domstolen sedan 2017 och Helena Sutorius, som var doktorand i juridik Stockholms universitet. Det finns en del forskning gällande samtyckeslagens vara eller inte vara i svensk lagstiftning, men det finns egentligen inte särskilt mycket forskning eller diskussioner kring vilken påverkan sexualbrottslagstiftningen har på samhällets normer. En person som dock har skrivit en del om detta är Monica Burman i hennes avhandling, *Straffrätt och mäns våld mot kvinnor-Om straffrättens förmåga att producera jämställdhet*.¹⁹ Avhandlingen är visserligen över tio år gammal och innehåller därför inget avsnitt om en samtyckesreglering, men den kan ändå anses vara relevant för denna uppsats då den tar upp tidigare straffrättsliga reformer som skett i syfte att öka jämställdheten mellan män och kvinnor.

1.7 Material

Denna framställning har främst baserats på förarbeten och doktrin. I den rättshistoriska bakgrunden har flertalet förarbeten till olika ändringar i sexualbrottslagen använts i syfte att belysa vilka motiv och värderingar som låg bakom lagändringarna. Även Åsa Bergenheims verk, *Brottet, offret och förövaren- Vetenskapens och det svenska rättsväsendets syn på sexuella övergrepp mot kvinnor och barn 1850 – 2000*²⁰, och Monica Burmans verk, *Straffrätt och mäns våld mot kvinnor - Om straffrättens förmåga att producera jämställdhet*²¹, har varit till användning vid utformandet av denna del.

¹⁹ Burman (2007).

²⁰ Bergenheim (2005).

²¹ Burman (2007).

Vid beskrivningen av gällande rätt och diskussionen kring införandet av en samtyckeslag har framförallt betänkandet av 2014 års sexualbrottskommitté, *Ett starkare skydd för den sexuella integriteten*²² och Regeringens proposition, *En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet*.²³ Även förarbetena till 2005 års reform och 2013 års lagändring har varit av nytta då behovet av en samtyckeslag behandlades även där. Inom doktrinen har särskilt författarna Petter Asp, Madeleine Leijonhufvud, och Helena Sutorius behandlat ämnet. Viss försiktighet har tagits vid återgivelsen av Leijonhufvuds forskning då hennes verk, *Samtyckesutredningen – Lagskydd för den sexuella integriteten*²⁴, utfärdades på uppdrag av miljöpartiet vilket ger anledning att misstänka att en del av det som framförts är politiskt färgat. Monografin, *Bevisprövning vid sexualbrott*²⁵, bygger på Helena Sutoris avhandling som hon tyvärr aldrig har slutföra. Helenas forskningsarbete sammanställdes med hjälp av jur.kand (numera docent) Anna Kaldal. Den andra upplagan, som har använts i denna framställning har omarbetats av Christian Diesen, professor i straffrätt. Även detta verk har tillmätts viss aktsamhet då innehållet stundvis har givit uttryck för vissa subjektiva slutsatser.

1.8 Disposition

Utöver det inledande kapitlet består denna uppsats av fyra kapitel. Uppsatsens andra kapitel ger en rättshistorisk tillbakablick av sexualbrottslagens utformning från år 1200 fram till idag. Utgångspunkten för detta kapitel är de samtida samhällsliga strukturer som givit upphov till och skapats av dåtidens sexualbrottsregelring. Detta kapitel innehåller en analys som är avsedd att besvara den första frågeställningen gällande hur sexualbrottslagen historiskt sett har påverkat kvinnans rättsliga och sociala ställning.

²² SOU 2016:60.

²³ Prop. 2017/18:177.

²⁴ Leijonhufvud (2008).

²⁵ Sutorius (2014).

I det tredje kapitlet beskrivs gällande rätt, dvs. sexualbrottslagstiftningen så som den är uppbyggd idag, dock endast 6 kap. 1 § brottsbalken. Detta kapitel innehåller även avsnittet ”kravet på förändring” vilket syftar till Fatta-rörelsen och Metoo-rörelsen som båda utgjort höga röster i kampen mot sexuella övergrepp och trakasserier, och som ställt krav på en samtyckesbaserad sexualbrottslagstiftning.

Uppsatsens fjärde kapitel innehåller en redogörelse för förslaget på en s.k. samtyckeslag. Kapitlet beskriver lagförslagets bakomliggande motiv och föreslagna utformning men innehåller också en omfattande redogörelse för den kritik som riktats mot förslaget. Kapitlet innehåller även kortare redogörelse för tidigare sexualbrottskommittéers syn på en samtyckeslags normativa verkan på samhällets värderingar. I slutet på detta kapitel följer en analys som särskilt behandlar uppsatsens sista frågeställning gällande vilka risker införandet av en samtyckeslag kan medföra.

I det femte och avslutande kapitlet förs ett sammanfattande resonemang kring den strukturella analys som gjorts av sexualbrottslagen och som lett till diskussionen om förslaget på en samtyckeslag kan ta oss ett steg närmare jämställdhet mellan män och kvinnor.

2 Sexualbrottslagens framväxt

Följande kapitel innehåller en rättshistorisk tillbakablick av hur sexualbrottslagstiftningen har sett ut i Sverige från 1200-talet fram till idag. Det är nödvändigt att ha ett historiskt perspektiv på denna utformning då det har betydelse för att kunna svara på frågan hur en ny samtyckeslag kan påverka samhällets normer och förhållningssätt avseende sexuellt umgänge. Eftersom det är en fråga som inte har ett självklart svar måste vi söka ledning i historien för att se hur olika sexualbrottsbestämmelser genom tiderna har påverkat de samtida värderingarna och därmed även kvinnans position i samhället. Utifrån denna information kan vägledning ges kring hur en ny samtyckeslag kan komma att påverka värderingar i dagens samhälle. I denna del besvaras således främst uppsatsens första frågeställning om hur sexualbrottslagen historiskt sett påverkat kvinnans rättsliga och sociala ställning i samhället.

2.1 Sexualbrottslagen år 1200-1900

2.1.1 Birger Jarls kvinnofridslag

Under 1200-talet utfärdade Birger Jarl ett antal fridslagar, där ibland lagen om kvinnofrid. Lagen finns inte bevarad i original men det är sannolikt att bestämmelserna om kvinnofrid i Östgötalagen går att härleda till Birger Jarls fridslagstiftning.²⁶ Lagen om kvinnofrid hade ett något annorlunda syfte än vad gällande lag om kvinnofridskränkning har idag. Gällande lagstiftning syftar till att till att skydda kvinnan från kontroll och övergrepp i hemmet, medan Birger Jarls kvinnofridslag var till för att skydda kvinnor från att bli antastade och attackerade när de lämnade hemmet av andra män. Syftet var dock inte att lagen skulle utgöra ett direkt skydd för kvinnorna, utan snarare för männen vars kvinnor blev utsatta. Ett sexualbrott mot en kvinna ansågs vara ett brott mot den man kvinnan tillhörde, och en vanheder för hennes släkt.²⁷

²⁶ Inger (2011) s 69.

²⁷ Sutorius (2014) s 38 ff.

2.1.2 Våldtäkt - ett egendomsbrott

Under en lång tid var våldtäktsbrottet ett brott som rörde männen, och inte kvinnorna. Detta berodde på att kvinnan ansågs vara mannens egendom. Från kvinnans födsel var hon egendom till sin far och gick sedan över till att bli en egendom till sin make vid ett giftermål. Således kan våldtäktsbrottet under en mycket lång tid i Sverige sägas ha varit ett egendomsbrott. Det kan i våra öron låta märkligt att ett våldtäktsbrott skulle utgöra ett egendomsbrott. En kvinna kan väl inte utgöra en sak eller ett ting? Men under flera hundra år såg lagstiftningen ut på detta vis. Kvinnan var en egendom för mannen likt ett boskap eller ett stycke mark. En våldtäkt på en kvinna innebar en värdeminskning för den man kvinnan tillhörde. För en fader kunde en våldtäkt på en dotter betyda minskad möjlighet till ett gott äktenskap för dottern. För en make var en våldtäkt på hustrun en förlorad heder.²⁸ Det dröjde ändra fram till införandet av 1864 års strafflag som våldtäktsbrottet upphörde vara ett egendomsbrott och istället sågs som ett brott mot den enskildes frihet.²⁹

2.1.3 1734 års strafflag

1734 års lag var en konservativ lagstiftning som till stora delar byggde på Gamla testamentet och den mosaiska rätten.³⁰ I den nya lagen fick sedlighetslagstiftningen ett eget kapitel som stadgade att all utomäktenskapligt sexuellt umgänge var straffbart. En kvinna som blivit våldtagen var tvungen att genast anmäla brottet för att kunna få sin sak prövad i rätten. Skillnad gjordes mellan civilstånd, då rov av hustru eller fästmö straffades med döden oavsett om sexuellt umgänge förekommit eller inte. Vid rov av änka eller ungmö var straffet en månads fängelse och förverkande av lösöre. Det var emellertid sällan kvinnan själv som drev åtalet, även om hon processuellt sett kunde vara part i en domstol. Mannen var fortfarande den som ansågs vara skyddsobjektet för lagstiftningen. Han

²⁸ SOU 1995:60 s 96.

²⁹ Sutorius s 44.

³⁰ Mosaisk rätt, ett under upplysningstiden framvuxet uttryck för religiös judisk lag (*halakha*) eller hebreisk rätt (*mishpat ivri*).

var den som led den ekonomiska förlusten såväl som förlusten av sin heder när hans kvinna blivit våldtagen. Kvinnans förlorade ära kom i vissa fall anses utgöra ett skyddsobjekt för våldtäktsbestämmelsen. Att även kvinnor kunde förlora sin ära medförde att våldtäktsbrottet sakta kom att utvecklas från ett egendomsbrott till ett brott mot person där den skada kvinnan lidit gavs plats framför den skada mannen lidit.³¹

2.1.4 1800-talet

Under den senare hälften av 1800-talet ökade en viss acceptans för kvinnors rättigheter när tidigare arvs och äktenskapsregler luckrades upp och lika arvsrätt för kvinnor och män infördes. Det betonades dock samtidigt att männen och kvinnorna var varandras motsatser. Under denna tid ansågs det finnas två sorters kvinnor. Den ena var den ärbara hustrun vars uppgift var att föda och fostra barnen och ta hand om hemmet. Hon sågs som passiv, vek och asexuell. Den andra sortens kvinna var den syndiga och ohämmade kvinnan som ständigt var tillgänglig för männens lustar. Mannen å andra sidan sågs som den starke och sexuellt aktive vars lustar inte gick att hämma. Det fanns en dubbelmoral i samhället som tillät männen att ha utomäktenskapligt sexuellt umgänge med en prostituerad då det var av hans natur att få ge utlopp för sin sexualitet, medan en kvinna som hade utomäktenskapligt sexuellt umgänge förlorade all sin ära och förvisades av samhället.³²

Under mitten av 1800-talet fick flera ideologiska strömningar stor påverkan på rättsutvecklingen i Sverige. Svenskt tänkande influerades av upplysningens idéer om frihet och jämlikhet.³³ Under samma tid pågick dock en debatt kring prostitution och sedlighet där många läkare argumenterade för att prostitution var ett nödvändigt ont, då det kunde vara direkt skadligt för hälsan att avhålla sig sexuellt umgänge.³⁴ Det var genom

³¹ Sutorius (2014) s 43.

³² Bergenheim (2005) s 37.

³³ Inger (2011) s 201.

³⁴ Bergenheim (2005) s 45.

detta synsätt som männens makt över kvinnorna fortgå i en tid då människors lika rättigheter och värde stod i samhällsfokus.³⁵

1864 års strafflag innebar som tidigare nämnt att våldtäktsbrottet slutade vara ett egendomsbrott. Våldtäktsbestämmelsen placerades i strafflagens 15 kapitel om frihetsbrott. Skyddsobjektet för den nya lagstiftningen blev kvinnans frihet och skydd mot våld.³⁶ Det var dock underförstått att det främst var kvinnans ära som ansågs skyddsvärd. För kvinnorna innebar detta att de under rättegången var tvungna att bevisa att de var ärbara och skyddsvärda. Därmed kom rättegångarna att till större del fokusera på kvinnans dygd och rykte än vad som faktiskt hade skett. På grund av bevissvårigheterna och den sociala stigmatisering som ofta blev en följd av de våldtäktsanmälningar som gjordes, hölls väldigt få våldtäktsrättegångar under 1800-talet. Under slutet av seklet var det högst 10-30 per år.³⁷

Synen på mannens sexualitet som okontrollerbar och kvinnans sexualitet som tillhörande honom höll sig kvar även in på 1900-talet. Vid en anmälan om våldtäkt var fokus för utredningarna kvinnornas skyddsvärde och männens straffbarhet snarare än brottet i sig. Det var således sällan fråga om *vad* som skett utan snarare *vilka* personerna var som brottet berörde. För kvinnorna innebar detta att deras beteende före, under och efter våldtäkten kom att få avgörande betydelse för bedömningen av deras trovärdighet som sexualbrottsoffer. Det fanns i princip endast två typer av våldtäkter som kunde leda till en fällande dom. Antingen hade kvinna blivit våldtagen av en okänd man vid en enslig stig eller så hade hon blivit så pass misshandlad att det inte fanns någon tvekan om hon inte frivilligt gått med på det sexuella umgänget.³⁸

³⁵ Sutorius (2014) s 43 f.

³⁶ SOU 1953:14 s 227 ff.

³⁷ Bergenheim s 54.

³⁸ Sutorius (2014) s 45.

Tvärtom var det för den våldtäktsmisstänkte gärningsmannen. Männen sågs som mer straffbara om de stack ut från normen. Män som var alkoholiserade, kriminellt belastade eller kända för att ha haft återkommande kontakt med myndigheter och psykiatrisk vård var mer trovärdiga som förövare än vad en välansedd man som saknade ett kriminellt förflutet och som var respekterad av samhället var.

2.2 Sexualbrottslagen år 1900 - 1980

Under 1900-talet kom våldtäktsbrottet att diskuteras allt mer och nya lagförslag kom med allt jämnare mellanrum. I 1965 års brottsbalk kom skyddsobjektet för våldtäktslagstiftningen att gå från att vara den personliga friheten till att bli den sexuella integriteten. Dock var det liksom tidigare den ärbara kvinnans sexualitet som ansågs vara skyddsvärd. Lagstiftningen bar en fortsatt prägel av uppfattningen av kvinnan som ansvarig för mannens okontrollerbara sexuella drift.³⁹

2.2.1 1965 års brottsbalk

Vid införandet av 1965 års brottsbalk var frågan om våldtäkt inom äktenskapet skulle straffbeläggas mycket omdiskuterad. Det argumenterades för att det fanns en uppenbar risk i att bestämmelsen kunde utnyttjas i utpressningssyfte, som hämnd under skilsmässoprocesser eller för att kunna få göra abort.⁴⁰ Regeringsrådet Klackenbergs uttalade i lagrådsgranskningen att det fanns en uppenbar risk att våldtäktsbegreppet skulle urlakas om det även skulle innefatta våldtäkt inom äktenskapet. Klackenberg menade att det vid våldtäkt inom äktenskapet snarare handlade om fel val av tidpunkt för handlandet är själva handlingen i sig, då man och hustru genom ingåendet av äktenskapet godtagit handlingen som sådan.⁴¹ Andra argument som framfördes när lagförslaget behandlades i den dåvarande tvåkammarriksdagen var att kvinnor till sin natur har större hämningar inför

³⁹ Sutorius (2014) s 46.

⁴⁰ Prop. 1962:10 s 156 f.

⁴¹ Ibid s 434 f.

det sexuella, och att ett motstånd därför inte var allvarligt menat. En kvinna kunde enda dagen anmäla sin make för våldtäkt och nästa dag leva i samförstånd med honom.⁴²

En av de starkaste motståndarna till utvidgningen av våldtäktsbegreppet var överläkaren och riksdagsledamoten Elisabeth Sjövall. Sjövall varnade för att förslaget skulle leda till ökade abortkrav. Hennes förslag var att en flerbarnsmor som nekade maken samlag borde steriliseras eftersom det kanske var det enda sättet att klara problemet med hennes allvarliga rädsla för en ny graviditet.⁴³ Trots högljudda argument mot att det skulle vara olagligt att våldta sin hustru gick det nya förslaget igenom, dock med begränsningen att brottet endast skulle leda till åtal om det kunde anses vara påkallat ur allmän synpunkt.⁴⁴

2.2.2 Brottet våldförande

Våldtäktsbrottet var uppdelat i två olika grader. Där det ena lindrigare brottet, *våldförande* avsåg situationer då rekvisiten för våldtäkt var uppfyllda men då det förelåg vissa omständigheter som gjorde brottet mindre allvarligt. En sådan omständighet utgjordes ofta av kvinnans förhållande till den man som våldtagit henne. Hade de haft en intim förbindelse till varandra, eller till och med varit gifta sågs detta som en förmildrande omständighet. Andra exempel på förmildrande omständigheter som angavs i förarbetena var att kvinnan inte kallat på hjälp trots att hon haft möjlighet att göra det, att hon klätt sig utmanande eller till en början tillåtit eller föranlett närmanden från mannen. Lagstiftning fick till följd att kvinnans beteende fortsättningsvis blev det centrala vid den rättsliga bedömningen av våldtäkter.⁴⁵

⁴² Leijonhufvud (2015) s 21 f.

⁴³ Ibid s 22.

⁴⁴ SOU 1982:62 s 34 f.

⁴⁵ SOU 1981:64 s 216.

2.2.3 Den sexuella revolutionen

Under 60-70 talet spirade den så kallade ”sexuella revolutionen” i Sverige och stora delar av västvärlden. Detta var en tid då abort blev tillåtet, p-pillrets tillkomst gjorde att fler oönskade graviditeter kunde undvikas, försäljningen av kondomer släppte fri och porr legaliserades. Det var ett nyare och friare Sverige där argumenten mot sexuellt utlevande blev allt färre.⁴⁶ Den förändrade synen på sex och samlevnad tog sig även uttryck i 1971 års sexualbrottsutredning. I de allmänna övervägandena till förslaget till en ny lydelse av brottsbalkens bestämmelser om sedlighetsbrott gavs följande redogörelse för tidigare uppfattning kring kvinnans sexualitet.

”Utvecklingen har sedan rätt lång tid tillbaka gått mot en större öppenhet inom sexuallivets område. Under de allra senaste åren har förändringarna skett snabbt. Förr dominerade uppfattningen att sexualiteten endast hörde hemma i ett blivande eller bestående äktenskap. En del gick längre och hävdade att det enda syftet med äktenskapligt sexuellt umgänge fick vara barnalstring. Samtidigt var det en utbredd uppfattning att kvinnan till skillnad från mannen saknade sexuell drift. Det ansågs vara hennes plikt att i äktenskapet underkasta sig sexuellt umgänge. Skillnaden i synen på kvinnlig och manlig sexualitet gav motiveringen till en dubbelmoral. Yttringar av manlig sexuell drift kunde ursäktas genom en hänvisning till mannens natur. Kvinnans sexuella ”snedsprång” var däremot oförlåtliga. Sexuellt umgänge med en prostituerad kunde accepteras för mannen samtidigt som de prostituerade omfattades och för övrigt alljämt omfattas av djupt förakt.”⁴⁷

Redogörelsen ovan stämmer väl överens med hur synen på kvinnlig och manlig sexualitet som varandras raka motsatser har präglat den svenska sexualbrottslagstiftningen. Utredningen gav uttryck för ett behov av en modernare och mer jämställd syn på våldtäktslagstiftningen där synen på kvinnlig och manlig sexualitet inte skulle präglas av en dubbelmoral.

⁴⁶ Bergenheim (2005) s 257.

⁴⁷ SOU 1976:9 s. 184

Dessvärre skulle det visa sig att de förslag som 1971 års sexualbrottsutredning senare framförde inte motsvarade nämnda behov av en mer jämställd och modern sexualbrottslagstiftning. Förslaget präglades nämligen av en vilja att lägga fokus på offrets medansvar vid sexualbrott. Det talades om en viss typ av sexualbrottsfall som senare kom att kallas för ”uppragningsfallen”. Till denna grupp hörde kvinnor i åldern 18 till 30 år, som i allmänhet var ensamstående, förvärvsarbetare och ute för ”att roa sig och träffa en karl”. Det var enligt utredningens expert Knut Sveri ”mycket lätt förståeligt” att just denna grupp av kvinnor blir utsatta för sexuella övergrepp då de söker sig till dansrestauranger, diskotek, folkparker och dylikt. Enligt Sveri var det många gånger sexuellt umgänge som var den enda avsikten med ett kontaktsökande på dessa platser och att det i de fall som ledde till övergrepp mot kvinnan har handlat om att parterna missuppfattat varandras intentioner.⁴⁸

Lagförslaget väckte starka reaktioner hos Sveriges kvinnoorganisationer, men även i remissbehandlingen fick lagförslaget möta skarp kritik. Bland annat skrev RFSU⁴⁹ i sitt remissyttrande att en lag som räknar med att mannen vid en viss punkt inte kan behärska sig ger stöd för och konserverar den traditionella manliga könsrollen och den därtill tillhörande kvinnliga könsrollen. RFSU:s menade att en lag som istället kräver av mannen att han respekterar verkligt motstånd från kvinnan, och att hennes beteende endast i undantagsfall ska kunna räknas som förmildrande omständigheter, är mer i linje med de nya könsroller som höll på att utvecklas, och som därmed även respekterade kvinnans önskemål. En sådan lag skulle även ge stöd för en kvinnas möjlighet att fritt kunna umgås med män utan att ständigt behöva missförstås, och att dessa missförstånd inte ska ligga kvinnan till last när de av lagen bedöms som förmildrande omständigheter.⁵⁰

Protesterna var många mot det lagförslag som presenterades av 1971 års sexualbrottsutredning och resulterade i att förslaget tillslut förkastades.

⁴⁸ SOU 1976:9 s 184 ff.

⁴⁹ Riksförbundet för sexuell upplysning.

⁵⁰ SOU 1982:61 s 43.

Istället kom kravet på att en ny utredning skulle tillsättas med en mer nyanserad lagstiftning motsvarande de samtida värderingarna om kvinnlig och manlig sexualitet. I direktiven till 1977 års sexualbrottskommitté anfördes att det i tidigare lagstiftning gällande sexualbrott varit för stort fokus på kvinnans beteende före övergreppet vilket ansågs vara allt för stötande ur kvinnosynpunkt.⁵¹

2.3 Sexualbrottslagen 1980 – 2005

2.3.1 1984 års reform

1977 års sexualbrottskommitté ledde till att brottsbalkens sjätte kapitel om sexualbrott reviderades år 1984. I nämnda kapitel byttes ordet *sedlighetsbrott* ut till ordet *sexualbrott*. Lagstiftaren uttryckte en vilja om att göra upp med en tidigare diskriminerande kvinnosyn. Lagstiftningen gjordes även könsneutral. Ett homosexuellt övergrepp, liksom ett övergrepp utfört av en kvinna mot en man skulle betraktas som våldtäkt. Offrets beteende och handlande före övergreppet samt dennes relation till gärningsmannen skulle inte avgöra huruvida övergreppet kunde rubriceras som våldtäkt eller ej. Inte heller skulle offret och gärningsmannens relation till varandra göra att våldtäkten bedömdes som lindrigare. Det krävdes inte längre att en person fått allvarliga skador för att anses trovärdig som våldtäktsoffer, och kravet på hot och våld sänktes något genom att även innefatta hot som *framstått* som farligt för den hotade. I lagförarbetena angavs det att ett hot inte måste var uttalat, utan även ett tyst hot kunde räcka. Det framfördes även att ett nej skulle respekteras och att det inte skulle krävas fysiskt motstånd om den ena parten på något sätt gjort klart att denne inte ville ha sex med den andre. Detta synsätt avspeglades dessvärre inte i själva lagtexten då kravet på våld eller hot om våld fortsatt var det ledande rekviritet vid bedömningen när offret blivit utsatt för tilltvingat samlag, eller

⁵¹ SOU 1982:61 s 29. Se även Bergenheim (2005) s 340 f.

”ett därmed jämförligt sexuellt umgänge”, som var en utvidgning i den nya lagen.⁵²

2.3.2 Åtalsreformen

Detta avsnitt handlar om när regleringen om åtal gällande misshandel ändrades. Jag har valt att ha med denna del, trots att det inte rör sig om sexualbrott. Åtalsreformen var ett led i bekämpandet av våld mot kvinnor, vilket har en nära koppling till sexualbrott. Eftersom motiven bakom reformen särskilt var att påverka människors attityder mot våld i nära relationer, blir denna del även intressant ur jämförelsesynpunkt med förslaget på en samtyckeslag.

Under den så kallade åtalsreformen som ägde rum 1982 ändrades regleringen om åtal i brottsbalken beträffande misshandel. Den tidigare bestämmelsen om att misshandel som inte är grov och som inte begåtts på allmän plats endast får åtalas av åklagare om målsäganden anger brottet eller om åtal är påkallat från allmän synpunkt upphävdes. Lagändringen ansågs ha särskild betydelse för möjligheten att lagföra kvinnomisshandel. Motiven bakom åtalsreformen var dels att påverka människors attityder mot våld och särskilt i känslomässiga relationer. Det förelåg en tro på att lagändringen skulle kunna bidra till att attityden till kvinnomisshandel ändrades och att myndigheternas möjlighet att hjälpa våldsutsatta kvinnor skulle förbättras. I propositionen anges det även att strafflagstiftningen främsta uppgift i sammanhanget är att verka normbildande, dvs. ge uttryck för att samhället ogillar våld.⁵³

Enligt Sexualbrottskommittén var syftet med reformen att ”i det allmänna medvetandet jämställa kvinnomisshandel med annan form av misshandel”⁵⁴

⁵² Prop. 1983/84:105 s 68 och 76.

⁵³ Prop. 1981/82:43 s 1, 11 ff.

⁵⁴ Ds Ju 1981:8 s 52.

Det fanns därmed en tydlig diskurs om straffrättens normbildande funktion då huvudargumentet för lagändringen kan sägas vara just normbildning.⁵⁵

Sexualbrottskommittén motiverade reformen enligt följande:

En markering från samhällets sida om att misshandel i hemmen i lika hög grad som sådan misshandel som sker på allmänna platser, utgör ett brottsligt handlingssätt, kan vidare tjäna som en något avhållande faktor för misshandel i vissa situationer. Det finns nämligen skäl att förmoda att en del män som idag gör sig skyldiga till kvinnomisshandel inte är klart medvetna om att deras handlingar utgör brott.⁵⁶

2.3.3 Efter åtalsreformen

Efter åtalsreformen fortsatte mäns våld mot kvinnor vara en socialpolitisk fråga men i början av 1990-talet formulerades frågan om mäns våld mot kvinnor för första gången som en egen jämställdhetspolitisk fråga. Några år efter åtalsreformen fick institutet för åtalsunderlåtelse den utformning det idag har. Det sades då i propositionen att våldtäkt och andra sexualbrott som utgjorde olika former av kvinnomisshandel inte var särskilt aktuella vid frågan om åtalsunderlåtelse.⁵⁷ Något som senare kunde bekräftas av Kvinnovåldskommissionens statistiska undersökning av polisanmälda fall av kvinnomisshandel under 1992 då endast 4 % av lagförda fall av misshandel resulterade i åtalsunderlåtelse.⁵⁸

Enligt Monica Burman, forskare och lärare vid juridiska institutionen i Umeå, förekommer det dock fortsatt en skillnad gällande hanteringen av kvinnomisshandel jämfört med ”annan misshandel”. Hon menar att skillnaden visar sig i prövningen av om de allmänna förutsättningarna för åtals väckande är uppfyllda eller inte. Skillnaden förekommer vid ärenden där det handlar om att kanske väcka åtal fast kvinnan själv är emot det. Av en undersökning av polisens och åklagares resonemang kring kvinnomisshandel framgår att åklagarnas uppfattning var att en anmälan om

⁵⁵ Prop. 1981/81:43 s 1 ff.

⁵⁶ Ds Ju 1981:8 s 47.

⁵⁷ Prop. 1984/85:3 s.23.

⁵⁸ SOU 1992:61 s. 173.

”allvarligare misshandel” eller ”en misshandel med kvalitet” vanligtvis leder till åtal oavsett om det är sker mot kvinnans vilja eller inte. De argument som framfördes för att respektera kvinnans ovilja att väcka åtal handlade om fall när kvinnan var rädd för repressalier om gärningsmannen skulle bli dömd eller när kvinnan valt att leva vidare med gärningsmannen.⁵⁹

2.3.4 Fokus på kränkningens art

1998 ändrades våldtäktsbestämmelsen från ”samlag eller därmed jämförlig sexuellt umgänge” till ”samlag eller till annat sexuellt umgänge, om gärningen med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförligt med påtvingat samlag”. Syftet var att lyfta fram kränkningens art istället för att fokusera på den sexuella handlingen. Samma år infördes lagen om förbud mot sexuella tjänster.⁶⁰

2.3.5 2005 års sexualbrottsreform

Reformen 2005 innebar att tillämpningsområdet för våldtäkt utvidgades då en del gärningar som tidigare bedömts som sexuellt utnyttjande flyttades över till våldtäktsparagrafen. Det innebar att även den som genomfört samlag med någon, utan att använda tvång men genom att otillbörligt utnyttja att personen befunnit sig i ett hjälplöst tillstånd, exempelvis på grund av medvetlöshet, sömn, berusning eller sjukdom, dömdes för våldtäkt. Reformen innebar även att det tidigare kravet på s.k. råntvång ersattes med krav på sådant otillbörligt tvång som avses i bestämmelsen om olaga tvång i 4:4 BrB (genom misshandel eller eljest med våld eller genom hot om brottslig gärning).⁶¹

⁵⁹ Burman (2007) s 261 f.

⁶⁰ Berggren m.fl., *Brottsbalken m.m. : Om sexualbrott*, kommentaren till 6 kap. 1 § under rubriken 6 kap. Om sexualbrott.

⁶¹ Berggren m.fl., *Brottsbalken m.m. : Om sexualbrott*, kommentaren till 6 kap. 1 § under rubriken 6 kap. Om sexualbrott.

2.4 Analys

2.4.1 Sexualbrottslagen år 1200-1900

Ett genomgående tema i den svenska rättshistorien är kvinnans position i samhället som sexuell, ekonomiskt och politiskt underordnad mannen. Den historiska tillbakablick som ovan redovisats vittnar om hur kvinnan under flera århundranden behandlats som mannens ägodel. Hur en våldtäkt mot en kvinna utgjorde ett egendomsbrott mot den man hon för tillfället tillhörde.

Syftet med den historiska bakgrunden har varit att utreda hur de lagändringar som skett på sexualbrottens område har påverkat värderingarna i samhället gällande den då rådande kvinnosynen. Det som kan sägas är att många av de ändringar som skett de senaste århundrandena inte bidrog till att förbättra kvinnans ställning i samhället eller nämnvärt påverka rådande värderingar. Även om våldtäkt genom 1864 års strafflag slutade att vara ett egendomsbrott och skyddsobjektet för den nya lagstiftningen skulle vara kvinnans frihet och skydd mot våld, fortsatte våldtäktsbrottet i praktiken att vara ett egendomsbrott. Det var fortfarande kvinnans ära och heder som var det verkliga skyddsobjektet, och eftersom en kvinnans ära var sammankopplad med hennes mans och släkts ära var våldtäktsbrottet fortsatt ett brott som främst berörde männen.

Anledningen till att de lagändringar som gjordes på sexualbrottens område fram till år 1900 inte nämnvärt påverkade kvinnans ställning i samhället kan tänkas vara för att det inte heller var lagändringarnas bakomliggande motiv. De lagändringar som har nämnts i den historiska tillbakablickens har inte blivit till för att stärka kvinnornas position i samhället, utan för att skydda deras män från att bli vanärade. En lag som inte faktiskt syftar till att förbättra jämställdheten mellan män och kvinnor, kommer troligtvis aldrig heller att kunna åstadkomma någon sådan förändring.

Den enda lagändring som under denna tid faktiskt tycks ha stärkt kvinnans ställning var när lika arvsrätt infördes för män och kvinnor. Något som bidrog till en ökad acceptans för kvinnors rättigheter. Denna lagändring gjorde att män och kvinnor rent faktiskt fick mer jämställda ekonomiska rättigheter då lagen stadgade att döttrar och söner skulle ärva lika mycket. Lagen kom till för att stärka kvinnans ekonomiska ställning, vilket den också gjorde. En lag tycks behöva vara menad att tillföra en samhällsförändring för att i verkligheten också kunna göra det.

2.4.2 Sexualbrottslagen år 1900-2000

Under 1900-talet skedde en hel del förändringar inom sexualbrottens område. En omdiskuterad fråga vid införandet av 1965 års brottsbalk var om våldtäkt inom äktenskapet skulle straffbeläggas. Regeringsrådet Klackenbergs uttalande om att våldtäkt inom äktenskapet snarare handlade om val av fel tidpunkt för handlandet eftersom handlingen som sådan redan godtagits genom äktenskapets ingående, är intressant att diskutera. Det han kan sägas ha menat är att en man och en hustru genom att gifta sig, accepterar att alltid ha sex med den andra personen när denne vill det. Det verkar som att Klackenberg ser äktenskap som ett slags avtal på att båda parter gått med på att ha sex med varandra. Detta förhållningssätt kan jämföras med tiden då våldtäktsbrottet utgjorde ett egendomsbrott i Sverige eftersom uttalandet ger uttryck för en syn på kvinnans sexualitet som tillhörande mannen. Det tycktes finnas någon sorts rättighet för en gift man att ha sex med sin fru när helst han behagade, för att hon tillhörde honom. Denna jämförelse visar också att vissa attityder kan vara svåra att förändra. Trots lagändringar, utbildning och opinionsbildning kan vissa värderingar vara så djupt rotade att de vars ståndpunkter ger uttryck för dem inte själva förstår vilka värderingar det är de faktiskt förmedlar.

Fastän det starka motståndet var utbrett gick regleringen igenom, och från och med år 1965 var det inte längre tillåtet för en man att våldta sin fru. Idag, cirka femtio år senare känns det som en befängd tanke att våldtäkt inom äktenskapet skulle vara tillåtet. Lika befängt känns det att

riksdagsledamöter och regeringsråd protesterade mot detta, något som visar på kontrasten mellan dåtidens och dagens värderingar gällande våldtäkt inom äktenskapet.

Det finns fler exempel på reformer som ägt rum, och som i efterhand känns märkliga att de ens behövt ske. Ett sådant exempel är åtalsreformen från 1982. Motiven bakom reformen var särskilt att påverka människor attityder mot våld i nära relationer. Enligt sexualbrottskommittén var syftet med reformen att ”i det allmänna medvetandet jämställa kvinnomisshandel med annan form av misshandel”. Det angavs även att ”det finns nämligen skäl att förmoda att en del män som idag gör sig skyldiga till kvinnomisshandel inte är klart medvetna om att deras handlingar utgör brott. För mindre än fyrtio år sedan behövdes en reform för att få män att inse att det faktiskt var brottsligt att slå sina fruar och flickvänner. Det behövdes en reform för att kvinnomisshandel skulle jämnas med annan form av misshandel. Återigen ser vi spår av de värderingar som rådde för flera hundra år sedan, när kvinnan sågs som mannens egendom, någon han kunde behandla precis som han ville, för hon tillhörde honom. Skillnaden nu är att år 1982 inte känns som särskilt långt tillbaka i tiden. Ändå tror jag, att kvinnomisshandel det i det allmänna rättsmedvetandet idag är jämställt med annan misshandel. Det förekommer visserligen fortfarande våld i nära relationer, men jag har svårt att tro att någon av de männen som slår sina fruar idag inte är medvetna om det brottsliga i deras handlingar.

Historien har också visat att det i många fall inte är lagen som påverkar normen, utan normen som påverkar lagen. 1971 års sexualbrottsutredning uttryckte behovet av en modernare och mer jämställd våldtäktslagstiftningen, men kom med ett lagförslag som uttryckte det motsatta. Lagförslaget präglades av en vilja att skuldbelägga våldtäktsoffer och skydda gärningsmännen. Det talades om de s.k. ”uppragningsfallen” där de sexuella övergreppen handlat om att parterna missuppfattat varandras intentioner. I detta exempel var det lagstiftaren som stod för den förlegade

kvinnosynen och den allmänna opinionen som krävde den förändring som senare gav upphov till 1984 års lag.

1984 års lagändring innebar att lagstiftningen gjordes könsneutral och att offrets handlande innan övergreppet eller dennes relation till gärningsmannen inte skulle vara avgörande för brottets rubricering. I detta fall handlade det om värderingar som redan rådde i samhället men som inte motsvarades av lagstiftningen. Genom att i lagstiftningen stadga det som av samhället redan ansågs vara gällande gavs en tydlig signal från lagstiftarens sida avseende betydelsen av upprätthållandet av dessa värderingar.

Det finns en spännande relation mellan lagstiftningen och den samhälleliga normen som skulle kunna beskrivas enligt följande, det är attitydförändringar i samhället som ger upphov till lagen, men det är lagen som förstärker och bibehåller dessa attityder och värderingar, och som sedan ser till att de efterlevs. Därför är det viktigt att lagen motsvarar de av samhället rådande värderingarna. En del påstår att den allmänna åsikten i Sverige redan är att det är självklart att man inte ska ha sex med någon som inte samtycker till det. Dessa personer ifrågasätter således meningen med att införa en samtyckeslag i syfte att skapa en normbildning, när normen som ska bildas redan anses vara gällande.

Utgångspunkten för nuvarande sexualbrottslagstiftning är enligt förarbetena varje människas rätt att i varje situation få bestämma över sin egen kropp och sexualitet, och att dennes önskan att inte ha samlag eller annat sexuellt umgänge ovillkorligen ska respekteras. Det anges att frågan om en sexuell handling föregåtts av ett giltigt samtycke är avgörande för bedömningen om gärningen utgjort ett sexualbrott eller inte.

Det finns en paradox i detta sammanhang. Förarbetena talar om att utgångspunkten för nuvarande sexualbrottslagstiftning är att en persons önskan att inte vilja ha samlag eller annat sexuellt umgänge ovillkorligen ska respekteras, medan lagtexten fortfarande utgår från samma grund som

den har gjort sedan våldtäktsbrottets uppkomst, vilket är att det är våldsamma betvingandet som utgör den brottsliga gärningen. Dessa motsägelser mellan förarbetena och lagstiftningen sänder ut dubbla budskap.

3 Gällande rätt och kravet på förändring

I detta kapitel återges dels nuvarande lagstiftning gällande Våldtäktsbestämmelsen och motiven bakom. Detta avsnitt är nödvändigt för att förstå vilken skillnad den föreslagna samtyckeslagen och nuvarande lagstiftning. Kapitlet innehåller även ett avsnitt om Bulgariendomen, och om Fatta och Metoo-rörelsen. Både Bulgariendomen och Fatta och Metoo-rörelserna kan sägas ha bidragit till debatten om en samtyckeslag. Anledningen till att de behandlas i detta avsnitt är för att samtliga ”händelser” framfört kritik mot nuvarande sexualbrottslagstiftning.

3.1 Nuvarande lagstiftning

2013 års lagändring

Nuvarande lagstiftning kring sexualbrott återfinns i 6 kap. brottsbalken. Utgångspunkten för regleringen är enligt förarbetena att varje människa i varje situation har rätt att bestämma över sin egen kropp och sexualitet och att dennes önskan att inte ha samlag eller annat sexuellt umgänge ovillkorligen ska respekteras. Det anges att frågan om en sexuell handling har föregåtts av ett giltigt samtycke är avgörande för bedömningen om gärningen utgjort ett sexualbrott eller inte.⁶²

Enligt 6 kap. 1 § brottsbalken gäller sedan den 1 juli 2013 att den som genom *misshandel* eller annars med *våld* eller genom *hot om brottslig gärning* tvingar en person till samlag eller till att företa eller tåla en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt till fängelse i lägst två och högst sex år.

Andra stycket i nämnda paragraf stadgar att detsamma gäller den som genomför ett samlag eller en sexuell handling som är jämförlig med samlag med en person genom att otillbörligt utnyttja att personen på grund av

⁶² Prop. 2012/13:111 s. 19 f.

medvetlöshet, sömn, allvarlig rädsla, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada eller psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i en särskilt utsatt situation.

Lagändringen 2013 innebar att uttrycket ”i hjälplöst tillstånd” ersattes med ”i en särskild utsatt situation”. Skälen för regeringens förslag och bedömning av lagändringen var att begreppet hjälplöst tillstånd visat sig ha vissa brister tillämpningsbrister. Det fanns en utbredd uppfattning i praxis om att det var högt ställda krav på att någon kan anses ha befunnit sig i ett hjälplöst tillstånd. Begreppet visade sig ha fått en snävare betoning än vad som var avsett då situationer som borde omfattas av begreppet föll utanför dess tillämpningsområde.⁶³ För tolkning av det nya rekvisitet ”i en särskild utsatt situation” gavs flera exempel i lagtexten, såsom: medvetlöshet, sömn, allvarlig rädsla, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada eller psykisk störning, och med tillägget ” eller annars med hänsyn till omständigheterna”.⁶⁴ Enligt regeringen innebar utvidgningen av våldtäktsbrottet att de konstaterade bristerna kommit att åtgärdas. Det rådde, enligt regeringens mening inte heller någon tvekan om att den svenska sexualbrottslagstiftningen med den nya utvidgningen skulle leva upp till den standard som Europadomstolen i Bulgariendomen angett på området.⁶⁵

3.2 Bulgariendomen

En mycket principiellt viktig dom var den s.k. Bulgariendomen i Europadomstolens mål *M.C. mot Bulgarien* den 4 december. Domen kan påstås ha varit en bidragande faktor till den pågående debatten kring införandet av en samtyckeslag i Sverige. Det finns ingen större mening med att gå in på detaljerna kring domen då den främst rör sig om bulgarisk rätt. Det som dock är intressant i detta sammanhang är Europadomstolens uttalande om att medlemsstaternas positiva skyldighet enligt konventionen

⁶³ Prop. 2012/13:111 s 26.

⁶⁴ Ibid s.

⁶⁵ Prop 2012/13:111 s 31 f.

innebär att det ankommer på medlemsstaterna att effektivt bestraffa sexuella handlingar som utförts utan samtycke även om offret inte gjort fysiskt motstånd.⁶⁶ I Sverige väcktes frågan om domen innebar att den nuvarande våldtäktsbestämmelsen skulle behöva ändras så att den omfattade två brott. Ett som avsåg sexuellt umgänge framtvingat genom våld eller hot, och ett som fokuserade på att det sexuella umgänget genomförts utan samtycke. Regeringens bedömning av domen var dock att det inte var avgörande hur länderna väljer att utforma sin lagstiftning utan på vilket sätt de i praktiken väljer att tillämpa den på. Regeringen menade att den svenska lagstiftningen redan bestraffar sexuella handlingar som utförts utan samtycke när offret inte gjort fysiskt motstånd, trots att det inte framgår av lagens ordalydelse.⁶⁷

Något som är intressant att nämna med Bulgariendomen är att den visar på att diskussionen kring en samtyckesbaserad sexualbrottslag inte är något som enbart är begränsat till Sverige. Det finns en uppmärksammat problematik kring bedömningen av sexuella handlingar som utförs utan samtycke, men där offret inte gjort fysiskt motstånd, s.k. ”frozen fright” fall. Domen talar för en rådande uppfattning även utanför Sverige, om vikten av att rättstillämpningen bestraffar även denna typ av våldtäktsfall.

3.3 Metoo och Fatta-rörelsen

3.3.1 Fatta-rörelsen

Fatta-rörelsen startade år 2013 som en reaktion på en dom från Umeå tingsrätt, där tre unga män friades från anklagelserna för att ha våldtagit en 15-årig flicka med en glasflaska. Tingsrätten fann att det inte kunde uteslutas att flickan, som männen påstått, samtyckt till den sexuella handlingen, och ogillade därför åtalet. Det var enligt domstolen en rimlig bedömning att flickan inte samtyckt till att flaskan användes, och att två av de åtalade männen som utförde handlingen borde ha förstått detta. Flickan

⁶⁶ M. C. mot Bulgarien, dom den 4 december 2003 punkt 156-159 och 166.

⁶⁷ Prop. 2004/05:45 sida 41.

hade nämligen fört ihop sina ben medan männen fört isär dem och tryckt ner henne på rygg. En annan ”måhända mindre rimlig” bedömning var att männen inte förstått att flickan inte samtyckt till den sexuella aktiviteten. Tingsrätten motiverade denna bedömning enligt följande:

” En sådan bedömning skulle då grundas på att flickan efter den inledande sexuella samvaron, visserligen hållit samman sina ben före det att flaskan fördes in i hennes underliv, men att det inte med nödvändighet av de tilltalade måste ha uppfattas som ett uttryck för bristande samtycke från hennes sida, utan möjligen som ett tecken på blygsel eller inledande tvekan.”⁶⁸

Den friande domen var droppen för organisationerna Femtastic och Make Equal som gick samman och bildade rörelsen Fatta. Fatta är nu en ideell medlemsförening som kämpar mot sexuellt våld och för samtycke i praktik och lagstiftning. Rörelsen bygger på 150 anonyma personers berättelser om sex som inte skett på deras egna villkor.⁶⁹

När målet överklagades till hovrätten för Övre Norrland ansågs det vara uppenbart att männen förstått att flickan inte samtyckt till att få flaskan i sitt underliv och därmed tvingat henne till en sexuell handling som var jämförbar med samlag, våldtäkt ansågs därmed vara styrkt.⁷⁰

3.3.2 Metoo-rörelsen

Under hösten 2017 fick vi i Sverige, och även i resten av världen ta del av tusentals och åter tusentals kvinnors berättelser om sexuella trakasserier och övergrepp. Det hela började med att det inom den amerikanska filmindustrin kom fram olika avslöjanden om sexuella trakasserier och våldtäkter. Den amerikanska skådespelaren Alyssa Milano uppmanade genom hashtaggen #metoo andra kvinnor att dela med sig av sina egna erfarenheter av sexuella trakasserier, övergrepp och våldtäkter. Alyssa Milanos uppmanande fick extremt stort gehör och spred sig som en löpeld världen över. Överallt på sociala medier delade kvinnor i alla åldrar och yrkesgrupper med sig av sina

⁶⁸ Mål nr B 485-13.

⁶⁹ <http://fatta.nu/om/> (hämtad 2018-04-22).

⁷⁰ Mål nr B 485-13.

egna erfarenheter av sexuella trakasserier och övergrepp. Gemensamt för många var att deras berättelser aldrig delats förut. Det var berättelser om övergrepp som aldrig anmäldes och om förövare som aldrig behövt stå till svars. Det har handlat om övergrepp som tystnats ner, om skuld som i större utsträckning lagt på personen som utsatts än på den som begått övergreppet.

Metoo-rörelsens främsta syfte har varit att lyfta fram förekomsten av sexuella övergrepp och trakasserier mot kvinnor, genom att synliggöra en patriarkalt präglad samhällsstruktur. En samhällsstruktur där förövaren, som vanligtvis är en man, givits utrymme att utnyttja sin maktfördel för att begå sexuella övergrepp.⁷¹

⁷¹ *Nationalencyklopedin*, me too-rörelsen. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/me-too-rörelsen> (hämtad 2018-04-17)

4 Förslaget på en samtyckeslag

En samtyckesreglering innebär att kvinnan inte är tillgänglig förrän hon på något sätt visat att hon vill. Det innebär att mannen måste försäkra sig om detta före sex. Det innebär inte att han måste kunna visa upp ett skriftligt avtal för att kunna freda sig om han i efterhand anklagas för våldtäkt. Men det innebär att han tar en risk att straffas för ett allvarligare brott om han utför sexhandlingen när han är osäker om hennes inställning.⁷²

I detta kapitel behandlas förslag på en s.k. samtyckeslag, som förväntas träda i kraft den 1 juli 2018. Kapitlet består av fyra delar. I det första avsnittet redogörs för lagförslagets innehåll och innebörd, samt dess bakomliggande motiv. Det andra avsnittet sammanfattar den kritik som lämnats mot förslaget, och det tredje avsnittet beskriver hur tidigare sexualbrottsutredningar resonerat kring lagförslagets normativa verkan. Avslutningsvis följer en analys som diskuterar de inledande frågeställningarna gällande vilka risker införandet av en samtyckeslag medför, och om införandet av en samtyckeslag kan påverka samhällets normer och förhållningssätt avseende sexuellt umgänge.

4.1 Förslagets innebörd och innehåll

Den 28 augusti 2014 beslutade Regeringen att en särskild utredning skulle tillsättas med uppdrag att överse våldtäktsbrottet. Uppdraget bestod bland annat i att överväga om det bör införas en samtyckesbaserad regleringsmodell för våldtäkt. Utredningen antog namnet 2014 års sexualbrottskommitté. I oktober 2016 lämnade kommittén över betänkandet *Ett starkare skydd för den sexuella integriteten*.⁷³ Förslaget innebär att det av 6 kap. 1 § brottsbalken ska framgå att den som, med en person som inte *deltar frivilligt*, genomför ett samlag eller en annan sexuell handling som

⁷² Leijonhufvud (2008) 63.

⁷³ SOU 2016:60 s.3.

med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt.⁷⁴

Lagstiftningen som föreslås innebär inte någon ändring i hur olika sexuella handlingar ska bedömas och rubriceras jämfört med tidigare lagstiftning, då bedömning fortsättningsvis ska göras med utgångspunkt i graden av kränkning handlingen har inneburit för den utsatte. Kommitténs förslag på en s.k. samtyckesreglering innebär att det skulle tydliggöras i lagtexten att samtycke ska kommuniceras för att vara giltigt, antingen genom ord eller handling. En sådan reglering skulle medföra att underförstådda (inre eller tysta) samtycken inte ska godtas och att passivitet inte ska kunna tolkas som ett frivilligt deltagande.⁷⁵

Regeringen stämde inte in på kommitténs förslag om att lagen bör innehålla ett krav på att frivilligheten ska komma till uttryck. Visserligen skulle ett sådant krav göra prövningen av frivilligheten lättare för domstolen, särskilt i fall då den som utsätts för ett övergrepp reagerar med passivitet eftersom ren passivitet då aldrig skulle kunna tolkas som ett uttryck för frivillighet. Regeringen såg dock flera problem med att som ett brottsrekvisit ställa upp ett krav på att valet att delta ska komma till uttryck för att anses frivilligt. En tillämpning av en sådan bestämmelse skulle exempelvis medföra att det blir straffbelagt att genomföra en sexuell handling med någon som i och för sig deltar frivilligt men som inte givit uttryck för sin frivillighet. Eller att s.k. ”tjatsex” skulle kunna bli straffbart. Det skulle även vara straffritt att genomföra en sexuell handling med någon som sagt ja eller på annat sätt uttryckt sin frivillighet, trots att personen inte vill delta och gärningspersonen känner till eller misstänker detta. Regeringen instämde även med Åklagarmyndigheten som påpekat att det vore verklighetsfrämmande att uppställa ett formkrav för hur personer ska uttrycka sig vid en sexuell samvaro.⁷⁶

⁷⁴ Ibid s 193.

⁷⁵ SOU:2016:60 s.17 f.

⁷⁶ Prop. 2017/18:177 s. 31 f.

Däremot ansåg regeringen att frågan om vad målsäganden givit uttryck för eller inte bör vara en central del av prövningen av straffansvar. Den sexuella självbestämmanderätten innebär att en person kan välja att delta i något som denne helst inte hade velat göra. Det ska därför vid bedömningen för straffansvar sakna betydelse om en person innerst inne varit positivt eller negativt inställd till den sexuella handlingen om denne givit uttryck för ett frivilligt deltagande och det samtidigt inte förekommit t.ex. våld, hot eller utnyttjande av en särskilt utsatt situation. Det är en rättssäkerhetsfråga att en person som utför en sexuell handling med någon som givit uttryck för en vilja att delta, normalt ska kunna förlita sig på den uppgiften.⁷⁷

Kommitteens förslag var även att det vore orimligt om alla fall där samtycke har lämnats inte kan tillmätas betydelse. Det ska därför tydligt framgå i lagstiftningen vilka omständigheter som innebär att ett uttryckt val att delta inte ska tillmätas betydelse. De föreslagna omständigheterna är nästintill identiska med de medel och omständigheter som anges i nuvarande lagstiftning när gärningsmannen utnyttjat en person i beroendeställning eller som befinner sig i en särskilt utsatta situation.⁷⁸

Den bakomliggande tanken med nuvarande reglering är att den ska träffa fall där samtycke saknats. Nuvarande lagstiftning utgår emellertid från att gränsen för straffbarhet går vid om en sexuell handling har tvingats fram med hjälp av våld eller hot eller genom att offrets särskilt utsatta situation har utnyttjats på ett otillbörligt sätt. En sådan reglering omfattar inte fall där en sexuell handling har utförts mot en person mot dennes vilja, men där det inte skett något våld eller hot och personen inte heller kunnat anses ha befunnit sig i en särskilt utsatt situation eller beroendeställning. Det har av praxis framkommit att fall där målsäganden bemött en oönskad sexuell handling med passivitet har bedömts som sexuellt ofredande istället för våldtäkt trots att den sexuella handlingen bestått i samlag eller annan sexuell handling med hänsyn till kränkningens art varit jämförbar med en sexuell

⁷⁷ Ibid s. 33.

⁷⁸ SOU 2016:66 s. 201.

handling. Forskning kring hur offer för sexualbrott reagerar när de utsätts för sexuella övergrepp talar även för att lagen bör utgå från bristande frivillighet istället för användandet av något medel eller utnyttjande av vissa omständigheter.⁷⁹

Kommitteen anför att en sexualbrottslagstiftning som baseras på bristande frivillighet bör understödja ett endast ett ja betyder ja medan avsaknaden av ett ja inte kan betyda att en annan person vill delta i en sexuell handling.

De menar att något annat skulle ge stöd för fördomar om att en passiv person egentligen vill delta i en sexuell handling eller att bara ett nej betyder ett nej. De menar därmed att det finns mycket som talar för att valet att delta i en sexuell handling ska kommuniceras på något sätt.⁸⁰ Något som också talar för denna lösning är att en person som utför en sexuell handling mot en annan person utan att något samtycke har kommunicerats dem emellan har en bristande respekt för den andra personen rätt till självbestämmande. Detta beror på att personen då framstår som likgiltig inför om den andra personen samtycker till den sexuella handlingen eller inte.⁸¹

Regeringen ställer sig bakom kommitténs bedömning att gränsen för straffbar gärning bör gå vid om deltagandet i en sexuell aktivitet är frivillig eller inte. Regeringen delar inte lagrådets uppfattning om att det inte finns något rättsligt behov av att införa en samtyckeslagstiftning. De anser att en lagstiftning som har sin utgångspunkt i om deltagandet i en sexuell aktivitet är frivillig eller inte, sänder ett tydligt och normativt budskap som kan påverka människors värderingar.⁸²

⁷⁹ Prop. 2017/18:177 s. 22.

⁸⁰ SOU 2016: 60 s.196.

⁸¹ Ibid s.197.

⁸² Prop. 2017/18:177 s. 22.

4.2 Kritik mot en samtyckeslag

I detta avsnitt behandlas frågeställningen om vilka risker införandet av en samtyckeslag kan medföra. Frågeställningen besvaras genom att beskriva den kritik som ställts mot förslaget, och även hur kritiken har bemötts.

4.2.1 Rättssäkerhet

En ofta återkommande invändning mot förslaget på en samtyckesbaserad sexualbrottslag är dock att förslaget skulle hota rättssäkerheten för den som misstänks för brott. Sverige har en viss stolthet i att vi är ett så rättssäkert land. Faktum är att Sverige är rankat som det fjärde mest rättssäkra landet i världen enligt World Justice Project.⁸³ Rättssäkerhet kan kortfattat beskrivas som skyddet mot att bli oskyldigt dömd.⁸⁴ Kritiken är vanligt förekommande i sexualbrottsmål då somliga hävdar att beviskraven är för lågt ställda i sexualbrottsmål. Det finns även de som anser att beviskravet i sexualbrottsmål i princip aldrig borde anses vara uppfyllt då våldtäktsanmälningar mycket väl kan vara falska. Kvinnan skulle kunna ha ett ekonomiskt motiv för att få ut skadestånd, eller ett hämndmotiv för att ”sätta dit” sin ex-partner. Även om det visserligen skulle kunna förekomma falska anklagelser på området, finns det ingen forskning som stödjer att sådana anklagelser skulle vara vanligare bland sexualbrott jämfört med andra brott.⁸⁵ Dessutom är som sagt, andelen fällande domar i förhållande till andelen anmälningar mycket lägre än vad som generellt gäller för andra brott.⁸⁶

En viktig rättssäkerhetsprincip är den så kallade legalitetsprincipen som bland annat innebär att ingen ska straffas utan stöd av lagen. Legalitetsprincipen har sitt ursprung från upplysningstiden då den kom till

⁸³ WJP Rule of Law Index 2017–2018 report <https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP_ROLI_2017-18_Online-Edition_0.pdf> s. 3. (Hämtad 2018-03-30.)

⁸⁴ *Nationalencyklopedin*, rättssäkerhet.<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/jenkel/rattssaekerhet> (hämtad 2018-05-12)

⁸⁵ Leijonhufvud (2008) s. 82.

⁸⁶ *Ibid* s. 83.

som ett krav på begränsning av furstarnas och domstolarnas godtycke. I Sverige har legalitetsprincipen varit en del av straffrätten i minst 200 år. Principen ställer krav på att lagstiftningen ska vara förutsebar, d.v.s. medborgarna ska kunna förutse på vilket sätt de kan komma att bli föremål för straffrättsliga ingripanden. Förutsebarheten innefattar inte enbart vetskapen om *att* ett visst handlande är straffbart, utan även *hur* det är straffbart. Legalitetsprincipen innebär därmed även ett krav på lagstiftningens begriplighet och precision.⁸⁷

Enligt lagrådet har grundläggande brottsrekvisitet ”inte deltar frivilligt” en obestämd innebörd. Det går enligt lagrådets mening inte att av lagtexten förutse i vilka fall det finns förutsättningar för straffansvar eftersom frågan om det föreligger ett ”fritt” deltagande inte med tillräcklig säkerhet kan besvaras förrän efter omständigheterna i fallet är utredda och bedömda.⁸⁸

Förslaget medför att domstolarna, i efterhand måste värdera parternas handlande, relation och situationen i övrigt. Det blir därmed upp till domaren att göra en normativ bedömning av vilket deltagande som vid en sexuell handling bör godkännas som fritt eller inte. Detta innebär att gränsen för vad som anses utgöra ett fritt deltagande huvudsakligen blir bestämt av omständigheterna i det enskilda fallet, vilket gör denna gränsdragning ytterst oklar. Lagrådet konstaterar således att en sådan tillämpning riskerar att komma i konflikt med den straffrättsliga legalitetsprincipen. Lagrådet anser inte heller att det finns något rättsligt behov av en reglering av nämnda slag, särskilt då både passivitetsfall och överrumplingsfall redan omfattas av den nuvarande lagstiftningen.⁸⁹

Regeringen håller inte med Lagrådet och anser att ordet ”delta” i rekvisitetet ”inte deltar frivilligt” kan innefatta både aktivitet och passivitet och menar att begreppet har en neutral innebörd som passar väl in i sammanhanget. De menar dock att det med anledning av lagrådets syn på bristande förutsägbarhet finns anledning att överväga om det i lagtexten på ett

⁸⁷ Asp, Jareborg och Ulväng, 2013, s.46.

⁸⁸ Lagrådets yttrande, utdrag ur protokoll vid sammanträde 2018-01-23.

⁸⁹ Lagrådets yttrande, utdrag ur protokoll vid sammanträde 2018-01-23 s. 5.

tydligare sätt bör anges vad som utgör ett frivilligt deltagande i en sexuell handling. Därför bör det i bestämmelsen anges att det vid *bedömningen* om ett deltagande skett frivilligt eller inte särskilt ska beaktas om frivillighet kommit till uttryck genom ord eller handling eller på annat sätt. Regeringen menar att man på detta sätt ökar förutsägbarheten eftersom en tydligare avgränsning av det straffbara området på så vis görs. Det är enligt regeringens mening därutöver inte lämpligt att på annat vis ange under vilka förutsättningar ett deltagande ska bedömas som frivilligt eller inte. Vad som innefattar ett frivilligt deltagande ska därmed inte ges en legal definition. Det ankommer på rättstillämpningen att bedöma om ett frivilligt deltagande skett i det enskilda fallet.⁹⁰

I lagrådsremissen har flera instanser frågat sig vilka krav som ska ställas på uttryck för frivillighet vid *nya* sexuella handlingar och hur man definierar en ny sexuell handling. De hänvisar till situationer då parterna gjort en viss sexuell handling och sedan övergått till att utföra en annan. Måste uttryck för frivillighet ske inför varje sexuell handling? Enligt hovrätten för Skåne och Blekinge riskerar otydligheten kring dessa frågor att det straffbara området kommer att utökas i praxis.⁹¹

Annan kritik som har lämnats utifrån brottsbalkens systematik har varit att en kriminalisering av våldtäktsbrottet som inte längre innehåller ett krav på tvång medför att fler sexuella övergrepp kan komma att betecknas som våldtäkt trots att de kan anses ha väldigt skilda straffvärden. Detta befaras då leda till att styrkan i våldtäktsbegreppet tunnas ut när våldtäktsbestämmelsen inte längre endast är reserverad för de allvarligaste sexuella övergreppen.⁹²

⁹⁰ Prop. 2017/18:177 s. 22 f.

⁹¹ Lagrådsremiss 2017-12-21 s.28 f.

⁹² SOU 2001:14 s. 125-127.

4.2.2 Ökat fokus på offret

1998 års sexualbrottskommitté befarade att ett införande av en s.k. samtyckeslag skulle leda till en tillbakagång till tiden före 1984. De hänvisade till den tidigare begränsningen i våldstäktsbestämmelsen som innebar att en man kunde dömas till det lindrigare brottet våldförande, om brottet med hänsyn till kvinnans förhållande till mannen kunde anses som mindre grovt.⁹³ Som tidigare nämnts innebar 1984 års lagändring att offrets beteende och handlande före övergreppet samt dennes relation till gärningsmannen inte vara avgörande för huruvida övergreppet kunde rubriceras som våldtäkt eller inte. Den generella uppfattningen skulle vara att uppgifter om kvinnans beteende eller levnadssätt skulle sakna betydelse för den rättsliga prövningen.⁹⁴

Då det är åklagaren som har bevisbördan i brottmål blir denne tvungen att bevisa att samtycke *inte* har lämnats vid genomförandet av det sexuella umgänget. Åklagaren måste dels visa att brottsrekvisiten objektivt sett är uppfyllda och dels att gärningspersonens uppsåt täcker rekvisiten. Eftersom domstolen måste pröva om målsäganden lämnat sitt samtycke eller inte finns det en risk att det istället blir målsägandens handlande, motiv och avsikter som står i centrum för den rättsliga prövningen.⁹⁵ Enligt 1998 års sexualbrottskommitté innebar förslaget att fokus för den rättsliga prövningen hamnar på offrets agerande före övergreppet, hennes relation till gärningsmannen och även omständigheter som hennes eventuella berusning för att kunna utreda om samtycke lämnats eller inte.⁹⁶

Helena Sutorius anser i monografen *Bevisprövning vid sexualbrott* att det har mindre betydelse hur våldtäktsbestämmelsen är konstruerad än hur det prövas i domstolen. En övergång till en samtyckesbaserad regleringsmodell för våldtäkt innebär inte per automatik att prövningen blir mer rättvis och jämlik. Hon menar att argumentet om att våld fokuserar på gärningsmannen

⁹³ SOU 2001:14 s.13.

⁹⁴ SOU 1982:61 s 29.

⁹⁵ Leijonhufvud (2008) s. 84 f.

⁹⁶ SOU 2001:14 s.15.

och bristande samtycke på offret endast stämmer om det föreligger yttre tecken på våld. I de fall där våldet varit begränsat eller tvånget enbart bestått i hot kommer fokus ändå att flyttas över till målsäganden. Eftersom det är just dessa mål, där spår av våld saknas som är de mest svåra ur bevishänseende, kommer ändå fokus för rättsprocessen hamna på kvinnans beteende, oavsett hur våldtäktsbrottet är konstruerat. Därför är det enligt Sutorius det enda konsekventa att ta kvinnans sexuella självbestämmande till utgångspunkt för bedömningen ; *ett nej är alltid ett nej*. Hon menar att det viktigaste steget för att få till en korrekt rättslig prövning är att överge uppfattningen att bristande samtycke är detsamma som aktivt motstånd.⁹⁷

4.2.3 Bevisvårigheter

Sexualbrott är ett av de mest svårutredda brotten då brotten oftast begås utan vittnen och bevisningen ofta är begränsad till brottsoffrets och gärningsmannens egna uppgifter. Men samma beviskrav gäller för sexualbrott som för andra brottmål. En återkommande synpunkt på förslaget på en samtyckeslag är att möjligheten att föra bevis skulle förbli oförändrad ifall förslaget genomfördes.

2014 års sexualbrottskommitté framhåller att förslaget på en samtyckeslag inte kommer att leda till färre antal fällande domar. De bevisvårigheterna som finns med nuvarande reglering kommer att vara desamma med den föreslagna regleringen. Åklagaren kommer fortsatt att ha den fulla bevisbördan för sitt gärningspåstående. Kommittén anför att det till och med kan vara så att det blir färre antal fällande domar än tidigare. Detta på grund av att antalet anmälda sexualbrott kan komma att öka samtidigt som antalet ouppklarade brott förblir oförändrat.⁹⁸

Kommittén menar även att frågan om samtycke redan aktualiseras i många rättegångar även med nuvarande lagstiftning. Detta på grund av att en vanlig

⁹⁷ Sutorius (2014) s. 142 f.

⁹⁸ SOU 2016:66 s 185.

invändning bland misstänkta gärningsmän är att de säger att målsäganden deltog frivilligt. Domstolarna hanterar därmed redan i nuläget frågan om samtycke eftersom samtycke kan utesluta förekomsten av tvång i 6 kap. 1 § första stycket brottsbalken. Kommitteen anser att en lagändring av förslaget vis leder till att frågan om frivillighet belyses och analyseras i en högre grad vid såväl lagstiftningsärendet som i praxis och doktrin. Detta medför att domstolen får ett bättre stöd vid sina bedömningar trots bevisfrågorna i målen inte blir lättare att bedöma.⁹⁹

Petter Asp har anfört att det finns skäl att tro att ju mindre som skiljer en våldtäkt från sexuellt umgänge som inte är straffbart, desto större utrymme kommer det att ges i gränsfallen för invändningar som bygger på mer eller mindre sannolika alternativhypoteser. Han menar att detta kan medföra att man med beaktande av straffprocessrättsliga regler om bevisbörda och beviskrav kan komma att frikänna fler personer som faktiskt gjort sig skyldiga till sexuella övergrepp.¹⁰⁰

Experten Bengt Ivarsson, tidigare ordförande för Advokatsamfundet har i betänkandet av 2014 års sexualbrottskommitté angett en reservation. Han menar att en lagstiftning som bygger på frivillighet inte skulle vara helt konsekvent och angav följande anledning.

”I en situation där någon genom övertalning förmåtts delta i den sexuella handlingen kommer det av naturliga skäl i de flesta fall inte vara straffbart, se författningskommentaren till 6 kap. 1 § brottsbalken. Det skulle dessutom vara svårt för den andra parten att i dessa situationer veta om att parten genom övertalning blivit positivt inställd till att delta eller om parten säger sig vilja delta enbart för att slippa ytterligare övertalning kring deltagande i den sexuella aktiviteten.”. “att genomföra ändringar i den straffrättsliga lagstiftningen med ett huvudsakligt syfte att sända ett normativt budskap är tveksamt.”¹⁰¹

Även 2008 års sexualbrottsutredning uppgav att det fanns en risk för att en samtyckesreglering skapar orimliga förväntningar på fler fällande domar på

⁹⁹ SOU 2016:60 s. 199 f.

¹⁰⁰ Asp (2010) s. 213.

¹⁰¹ SOU 2016:60 s. 467 f.

området. Det uppgavs även att antalet anmälningar skulle kunna öka med den nya regleringen, eftersom lagen per definition omfattar samtliga sexuella handlingar som skett utan samtycke och därmed inte enbart de allvarligaste sexuella kränkningarna. Enligt utredningen skulle en bredare definition av våldtäkt leda till fler anmälningar, varav en del skulle kunna komma att bli mycket svåra att bedöma hur bevishänseende. Dessa svårbedömda fall skulle kunna aktualisera bedömningar i gränslandet mellan vad som är juridiskt och moraliskt tillåtet respektive otillåtet.¹⁰²

4.3 Samtyckeslagens normativa verkan

I detta avsnitt diskuteras framförallt frågeställningen, om införandet av en samtyckeslag kan påverka samhällets normer och förhållningssätt avseende sexuellt umgänge. Kapitlet inleds med redogörelser för tidigare sexualbrottskommittéers syn på samtyckets normerande verkan då lagändringen kan ses som ett budskap från samhället om att det inte är tillåtet att ha sex med en person som inte har samtyckt till det.

Syftet med en kriminalisering är dels att påverka människor att avstå från att begå sådana handlingar som av samhället anses vara så pass skadliga eller förkastliga att de lagts under straffbud, och dels att förhindra tidigare brottslingar från att begå återkommande brott. En kriminalisering kan därmed ha en moralbildande eller moralstärkande effekt då den påverkar människors attityder till icke önskvärda beteenden.

Att en lagstiftning kan vara normbildande finns det åtskilliga exempel på. Ett exempel som ofta åberopas är den förändrade synen på barnaga som blev följden av att det i föräldrabalken slogs fast att barn inte får utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Det var redan sedan tidigare teoretiskt sett kriminaliserat att aga barn enligt misshandelsparagrafen. Lagändringen bidrog dock till en radikal attitydförändring i Sverige. Genom att det i lag stadgades att våld som

¹⁰² SOU 2010: 71 s. 216 f.

uppfostringsmedel inte var tillåtet tillsammans med den debatt som sedan följde blev den allmänna uppfattningen att det inte längre fanns en rätt för en förälder att slå sitt barn.¹⁰³

4.3.1 1998 års Sexualbrottskommitté

1998 års sexualbrottskommitté har i sin utredning anfört att en våldtäktsbestämmelse som är baserad på bristande samtycke skulle kunna bidra till att stärka offrets ställning i rättsprocessen. Då de flesta våldtäktsoffer är kvinnor skulle en sådan bestämmelse även kunna bidra till kvinnofriden och en ökad jämställdhet mellan kvinnor och män. Kommittén beskriver att många kvinnor som vänder sig till kvinnojourerna har vittnat om hur de blivit övertalade eller pressade att utföra olika sexuella handlingar de inte velat medverka i. En bestämmelse om straffansvar för den som utför en sexuell handling mot någon utan dennes samtycke skulle kunna vara ett stöd för dessa kvinnor.

Emellertid ansåg även kommittén att det skulle vara att fästa en alltför hög tilltro till straffrätten att anta att allmänpreventionen skulle bli starkare av att man baserar ansvaret för våldtäkt på endast bristande samtycke, särskilt med beaktande av tillämpningen av kravet på tvång som redan finns. De anförde även att det inte finns något stöd för antagandet att nämnda lagändring skulle förstärka kvinnors rättsställning. De menade att det tvärtom fanns en risk att offrets handlingar och uppträdande hamnar i fokus för den rättsliga bedömningen vilket skulle kunna leda till diskussioner kring hur offret får skylla sig själv, och att människors normer påverkas på ett sätt som inte alls varit avsikten.¹⁰⁴

Madeleine Leijonhufvud har sagt att detta var sexualbrottskommitténs svagaste argument mot en samtyckesreglering. Hon menar att det tvärtom är när straffansvaret begränsas till våld- och hotfall som lagens budskap är att

¹⁰³ Statistiska Centralbyrån, "Barn och aga"(1996), Demografiska rapporter, s. 7-8.

¹⁰⁴ SOU 2001:14 s. 129.

kvinnor som utnyttjas sexuellt mot sin vilja får skylla sig själva. Leijonhufvud menar att den nuvarande sexualbrottslagstiftningen som utgår från våld och hot signalerar att en kvinna är tillgänglig tills hon genom motstånd markerar att hon inte vill. En samtyckesreglering skulle kunna bryta denna presumtion och därmed förändra grundattityden till kvinnors sexuella självbestämmanderätt.¹⁰⁵

4.3.2 2008 års sexualbrottsutredning

I 2008 års sexualbrottsutredning kom återigen frågan upp om kravet på tvång som grund för straffansvar skulle ersättas med ett krav på samtycke. Som skäl *för* en samtyckesreglering uppgav kommitteen likt den tidigare att den föreslagna regleringen skulle kunna antas ha en normbildande verkan och därmed bidra till kvinnofriden och en ökad jämställdhet mellan kvinnor och män.¹⁰⁶ Det ansågs viktigt att från samhället signalera att det inte är tillåtet att ha sex med någon som inte samtycker till det. De allra flesta våldtäkter sker inomhus i någons bostad vilket inte stämmer överens med den stereotypa bilden av våldtäkter som är att de sker genom överfall, utomhus av en okänd man. Enligt statistiken är det vanligt att offer och gärningsmän är bekanta med varandra, att de inblandade druckit alkohol och att offren för övergreppen inte uppvisar fysiska skador.

Enligt kommitténs mening finns det mycket att vinna på en lagstiftning som kan bidra till en debatt i samhället kring vad som är tillåtet och inte när det gäller sex. En samtyckesreglering skulle också kunna utgöra ett stöd för den som genom övertalningsförsök eller starka påtryckningar går med på att utföra olika sexuella handlingar som han eller hon inte egentligen inte vill delta i. Kommittéen menade dock att införandet av en samtyckesreglering inte kommer att få en normerande verkan om den inte även kombineras med upplysning och utbildning.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Leijonhufvud (2008) s. 63.

¹⁰⁶ SOU 2010: 71 s. 206.

¹⁰⁷ SOU 2010:71 s. 208.

Kommitteen uttryckte även en oro för att en samtyckesregelning kan leda till en ökad risk för att sexualmoralism. Risken består i att domstolen vid bedömningen av om målsäganden samtyckt eller inte måste ta ställning till vad som är ”normalt” att samtycka till. De menar att en sådan utveckling vore olycklig då förhoppningen är att stereotypa föreställningar om vad som är ”normalt” inom sex tillhör historien. Dock uttryckte kommitteen att en sådan bedömning visserligen redan kan sägas förekomma eftersom frågan om samtycke även dyker upp med nuvarande lagstiftning.¹⁰⁸ Att en sådan bedömning redan förekommer med dagens lagstiftning finns det redan stöd för. I ett mål där en man lagt ut en videofilm på två porrsajter som visade när han och hans tidigare flickvän hade sex, vilket han hade smygfilmat, dömdes mannen av Skaraborgs tingsrätt att till kvinnan betala 136 000 kr i skadestånd. Men när målet överklagades till Göta hovrätt sänkte hovrätten skadeståndet till 31 000 kr med bland annat följande motivering:

”Det går dock inte att bortse från det förhållande att det inom inte alltför snäva kretsar av befolkningen med tiden har blivit alltmer socialt accepterat att vara mycket öppen och utåtriktad avseende sina sexuella vanor”.

När högsta domstolen sedan tog upp ersättningsfrågan höjdes skadeståndet till 70 000 kr.¹⁰⁹

4.3.3 2014 års sexualbrottskommitté

2014 års sexualbrottskommitté fann, likt des föregångare att förslaget på en samtyckesbaserad våldtäktsbestämmelse kan förväntas ha en positiv effekt för att uppnå jämställdhet mellan män och kvinnor. Kommitteen ansåg att förslaget att ändra sexualbrottslagstiftningen så att gränsen mellan straffri och straffbar gärning dras vid om deltagandet av det sexuella umgänget sker frivilligt eller inte, är ett viktigt steg mot ett mer jämställt samhälle. De menade att en stor del i att uppnå jämställdhet mellan män och kvinnor handlar om att bekämpa sexuellt våld. Statistiken visar att 96 procent av de som anmäler våldtäkter är kvinnor, och 98 procent av de som misstänkts för brottet är män. Kommitteen tror inte att förslaget kommer att leda till att

¹⁰⁸ SOU 2010:71 s. 212.

¹⁰⁹ NJA 2015 s 86.

antalet fällande domar i sexualbrott ökar, men menar antalet fällande domar inte är avgörande utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Det som är viktigast är att det sexuella våldet i samhället minskar. Om förslaget genomförs och även följs upp av utbildnings- och informationsinsatser i skolor och i samhället i övrigt tror kommittéen att förslaget kan leda till att normer och förhållningssätt kring sexualitet och sexuell samvaro kommer att förändras, och därmed minska antalet sexualbrott.¹¹⁰

4.4 Analys

4.4.1 Kritik mot en samtyckeslag

Utifrån förslaget på en samtyckesbaserad sexualbrottslag, samt den kritik som har riktats mot förslaget, kommer en analys att följa med utgångspunkt i frågeställningen gällande vilka risker införandet av en samtyckeslag kan komma att medföra.

2014 års sexualbrottskommitté föreslog att det i lagtexten skulle anges att frivilligheten för ett deltagande ska ha kommit till uttryck genom ord eller handling. En särskild anledning bakom detta förslag var att regleringen då skulle omfatta de s.k. passivitetsfallen när en person som utsätts för ett övergrepp reagerar med passivitet, vilket då aldrig skulle kunna bedömas som ett uttryck för frivillighet. Detta höll dock inte regeringen med om då tillämpningen av en sådan bestämmelse bland annat skulle medföra att det blir straffbelagt att genomföra en sexuell handling med någon som i och för sig deltar frivilligt men som inte givit uttryck för sin frivillighet.

Även om de s.k. passivitetsfallen fortsatt riskerar att falla utanför det straffbara området för sexuella övergrepp, kan en samtyckeslag komma att påverka andelen av dessa fall genom dess normativa verkan. En uppfattning är att förslaget inte kommer leda till fler fällande domar men att andelen passivitetsfall kommer att minska. Genom att sända ett normativt budskap

¹¹⁰ SOU 2016: 60 s. 419.

om att man enligt lag måste försäkra sig om att den andra personen faktiskt vill ha sex kommer förhoppningsvis färre personer behöva bli övertalade att gå med på en sexuell handling, eller utså sex med en person på grund av sin rädsla att inte kunna säga nej.

Ett annat rättsäkerhetsargument är att uttrycket ”inte deltar frivilligt” har kritiserats för att ha en obestämd innebörd då det inte av lagtexten går att förutse i vilka fall det finns förutsättningar för straffansvar eller inte. Detta menar lagrådet medför att det blir upp till domstolen att göra en normativ bedömning av vilket deltagande som bör godkännas som fritt eller inte. Att domstolen ges ett så pass stort utrymme för sina egna värderingar gör att risken för godtyckliga bedömningar blir stor. Vissa menar dock att domstolen redan gör denna typ av bedömning då en vanlig invändning vid våldtäktsmål är just att målsäganden samtyckt till den sexuella handlingen. Enligt detta synsätt skulle frågan om frivillighet belysas i lagstiftningen bidra till att domstolen genom stöd från praxis, lagförarbeten och doktrin får ett bättre underlag vid dessa bedömningar. Vilket istället är ett argument för en ökad rättssäkerhet.

Annan vanligt återkommande kritik är att en samtyckesbaserad sexualbrottslagstiftning medför att fokus i större uträkning hamnar på offret. Kritiken grundar sig i att då gränsen för en straffbar gärning går vid om den sexuella handlingen skett frivilligt eller inte kommer fokus på offrets agerande före övergreppet, hennes relation till gärningsmannen och även omständigheter såsom hennes eventuella berusning, vara avgörande för om deltagandet skett frivilligt eller inte. Detta skulle då medföra en risk för en tillbakagång till en sexualbrottslagstiftning innan 1984 års brottsbalk. Kritiken har bemötts av bland annat Helena Sutorius som menar att fokus på offret redan sker vid tillämpning av nuvarande lagstiftning i de fall där våldet varit begränsat eller enbart bestått av hot. För de fall där det varit fråga om våld eller hot kommer det, liksom med tidigare lagstiftning inte krävas en ingående bedömning av om deltagandet skett frivilligt eller inte då våldet och hotet talar sitt tydliga språk. Det kan tänkas vara lättare för offret

att bevisa att den sexuella handlingen ägt rum utan samtycke, än att bevisa att den föregåtts av hot eller våld. Särskilt då en samtyckeslag, till skillnad från nuvarande lagstiftning inte stödjer uppfattningen om att en person måste ha gjort aktivt motstånd för att visa sitt bristande samtycke.

Den allvarligaste kritiken mot en samtyckesbaserad sexualbrottslag handlar om bevisproblematiken. Beviskravet i brottmål är att det ska vara ställt bortom rimligt tvivel att den misstänkte begått den åtalade gärningen. En samtyckeslag innebär därmed att det ska vara ställt bortom rimligt tvivel att den misstänkte genomfört en sexuell handling med en person som *inte deltagit frivilligt*. Det är denna bedömning, att det inte ens ska finnas ett rimligt tvivel om att deltagandet inte varit frivilligt som blir problematisk. För hur kan vi vara så säkra på att en sexuell handling inte föregåtts av ett frivilligt deltagande? Är det ens möjligt att det inte finns minsta rimliga tvivel på att den sexuella handlingen faktiskt varit frivillig? Särskilt om det rör sig om två personer, som har en tidigare relation till varandra och där den bevisningen består av målsägandens berättelse. Det är en svår fråga att besvara, men som nämnts tidigare i diskussionen förekommer dessa bevissvårigheter redan med nuvarande lagstiftning. Jag tror att det likt idag blir svårt att uppnå beviskravet bortom rimligt tvivel, om målsägandens utsaga inte kan stödjas av ytterligare bevisning. En samtyckesreglering kommer inte att förändra detta.

Bevisproblematiken består också i den bristande förutsebarheten. En grundläggande princip för det svenska rättsystemet är rättssäkerheten. Samhällets medborgare ska ha vetskap om *att* ett visst handlande är straffbart, men även *hur* det är straffbart. Visserligen framgår det av den föreslagna regleringen att den som genomför en sexuell handling med en person som inte deltar frivilligt döms för våldtäkt. Men det framgår inte av lagtexten hur det frivilliga deltagande ska definieras. Hur ska personer kunna veta vad som är ett uttryck för frivilligt deltagande och inte? Jag tror inte att denna problematik är så allvarlig som den kan framstå, för i de allra flesta fallen vet folk om den de har sexuellt umgänge med deltar frivilligt

eller inte. Skulle det förekomma en osäkerhet kan man ju alltid fråga, känns det ok?

För rättstillämpningen kommer som sagt den tidigare bevisproblematiken att kvarstå, föreslagen reglering kommer inte leda till fler fällande domar. Det torde således inte föreligga en större risk än tidigare för att bli dömd för en gärning du inte förstod var olaglig. Däremot kan risken att bli *anmäld* vara större, något som de flesta av oss nog vill undvika. Det blir därmed återigen ett argument för samtyckeslagens normativa verkan. Eftersom risken att bli anmäld för våldtäkt kan vara skäl nog att stämma av en extra gång för att säkerställa att personen man ska inleder en sexuell handling med, faktiskt är med på det.

4.4.2 Samtyckeslagens normativa verkan

1998 års sexualbrottskommitté uttryckte att många kvinnor som blir pressade till att utföra olika sexuella handlingar de inte velat medverka i, och att en samtyckelag skulle kunna vara ett stöd för dessa kvinnor. Det stöd som jag tror kommittéen syftar till handlar om att skapa en medvetenhet hos dessa kvinnor om vikten av sin sexuella självbestämmanderätt, och att den alltid ska respekteras. Att pressa någon till att utföra en sexuell handling genom att exempelvis vara så pass påstridig och tjatig att det blir obekvämt för den andra personen att säga nej, är inte en straffbar gärning idag. Införandet av en samtyckelag kommer inte att förändra straffbarheten för ett sådant beteende. Det en samtyckelag däremot *kan* göra är att påverka attityder i samhället så att det inte längre anses vara accepterat att pressa någon annan till sex. Men, är det att sätta en för hög tilltro till straffrättens allmänpreventiva verkan?

Det finns som sagt flera exempel på hur lagstiftningen har haft en stor påverkan på attityderna i samhället, som exempel har lagen mot barnaga nämnts. Skillnaden som jag tror många anser finnas mellan lagen mot barnaga och en samtyckeslag, är att en samtyckeslag stadgar något som

många redan anser är självklart, nämligen att man inte ska utföra en sexuell handling mot någons vilja. Men är det så självklart? Under hösten 2017 fick vi i Sverige, och även i resten av världen ta del av tusentals och åter tusentals kvinnors berättelser om sexuella övergrepp och trakasserier. Gemensamt för många av dessa berättelser var att de aldrig anmäldes. De ansågs inte vara så pass allvarliga att de kunde utgöra någon form av brott, och ofta handlade det om att kvinnan skuldbelades och tystades ner på grund i syfte att skydda den manliga förövarens position. Det går inte att förneka att det än idag förekommer sexuella övergrepp och trakasserier av män (för det är oftast män) som tänjer på straffbarhetens gränser, men bara så pass mycket att de kan vara säkra på att någon anmälan inte kommer att ske.

2008 års sexualbrottsutredning ansåg att det fanns mycket att vinna på en lagstiftning som bidrar till debatt i samhället om vad som är tillåtet och inte när det gäller sex. Kommittén ansåg dock att lagstiftningen inte skulle kunna få en normerande verkan om den inte kombinerades med upplysning och utbildning. Det är en rimlig åsikt, vilken också har stöd i den debatt och upplysning som både följde åtalsreformen som lagen mot barnaga. Dock pågår det idag redan en debatt och utbildning kring sex och samtycke, särskilt tack vare den ideella medlemsföreningen Fatta. Följaktligen kan därför samma argument användas genom att ifrågasätta huruvida vi genom upplysning och utbildning ska uppnå en normerande verkan om dessa inte kombineras med en förändrad lagstiftning?

5 Ett steg närmare jämställdhet?

- En avslutande diskussion

I detta avslutande kapitel diskuteras de inledande frågeställningarna, *Kan införandet av en samtyckeslag påverka samhällets normer och förhållningssätt avseende sexuellt umgänge? Och, vilka risker kan införandet av en samtyckeslag medföra?* Det båda frågeställningarna ställs emot varandra, samtyckeslagens normativa verkan kontra de medföljande riskerna, vilket är viktigast? Syftet är att med bakgrund av det som ovan framkommit gällande sexualbrottslagens historiska påverkan på kvinnans rättsliga och sociala ställning, samt det underlag som presenterats gällande förslaget på en samtyckeslag, dess normativa verkan och risker, kunna svara på frågan om samtyckeslagen tar oss ett steg närmare jämställdhet?

Den historiska tillbakablicken visar hur våldtäktsbrottet har gått från att vara ett egendomsbrott till att utgöra ett brott mot den sexuella integriteten och självbestämmanderätten. Vi har kommit en bra bit på vägen för att uppnå jämställdhet mellan män och kvinnor om man jämför med hur det för lite mer än femtio år sedan debatterades om huruvida det skulle vara lagligt eller inte att våldta sin fru. Det har visat sig att de lagändringar som faktiskt påverkat kvinnans ställning i samhället har kommit till för att rådande värderingar krävde en förändring, och var redo för den förändringen. Diskussionen om förhållandet mellan lag och normer, är lite som diskussionen om hönan och ägget. Vad kom egentligen först? Om sociala normer alltid kommer före lagen, behövs verkligen lagen då? Likt de flesta filosofiska dilemman finns det sällan ett enhälligt svar. Jag hänvisar till min tidigare formulering om hur attitydförändringar i samhället ger upphov till lagen, men det är lagen som förstärker och bibehåller dessa attityder och värderingar, och som sedan ser till att de efterlevs. Lagens tvingande kraft bör inte underskattas. En lagändring är följaktligen nödvändig då enbart normerna i sig inte kommer kunna hindra samhällets medborgare från att begå sådana handlingar som anses vara moraliskt förkastliga.

Med risk för att låta hårdragen vill jag påstå att det är viktigt, särskilt på sexualbrottens område, att lagstiftningen motsvarar rättstillämpningen. Jag anser att det har en något begränsad betydelse att det i förarbeten och praxis går att utläsa att utgångspunkten för bedömningen av straffansvar vid våldtäkt är ömsesidigt samtycke, när denna utgångspunkt inte framgår av lagstiftningen. Förarbeten och praxis i all ära, men för att sända ett tydligt normativt budskap till allmänheten gällande gränsen för frivilligt sex och våldtäkt krävs en lagändring. För i ärlighetens namn, vem läser egentligen dessa förarbeten och domskäl förutom jurister?

Förslaget på en samtyckeslag har framförallt kritiserats för att ge upphov för en bristande rättsäkerhet. Särskilt då osäkerhet föreligger beträffande definitionen av rekvisitet ”frivilligt deltagande” vilket riskerar att leda till godtyckliga bedömningar från domstolen, eftersom bedömningen av det frivilliga deltagandet avgörs i det enskilda fallet. Ett sådant förfarande riskerar då att främja stereotypa föreställningar om vad som är ”normalt” att samtycka till vid sex. Men, som det ovan har redovisats, förekommer redan sådana bedömningar med nuvarande lagstiftning. Visserligen föreligger det en risk med att denna typ av godtyckliga bedömningar från domstolens sida kan komma att bli fler när bedömningen utgår från om deltagandet varit frivilligt eller inte, vilket är något som särskilt bör beaktas.

Rättssäkerhetskritiken mot den föreslagna samtyckesregleringen blir också till ett slags cirkelargument. Rättstillämpningen blir oklar om det inte anges vad som utgör ”frivilligt deltagande”, men om domstolen väl fastställer begreppets allmänna innebörd riskeras en återgång till stereotypa föreställningar om vad som är normalt att samtycka till gällande sex, vilket inte heller är något eftersträvansvärt.

Även nuvarande lagstiftning kan kritiserats för bristande förutsebarhet då det i förarbetena angetts att frågan om en sexuell handling har föregåtts av ett

giltigt samtycke är avgörande för bedömningen om gärningen utgjort ett sexualbrott eller inte. Det dubbla budskapet, att bedömningen av den brottsliga gärningen utgår från om samtycke förelegat eller inte, medan det i lagen anges att våldtäkt är ett brott som föregåtts av hot eller våld, kan på samma vis ifrågasättas ur rättsäkerhetssynpunkt då det av lagens ordalydelse inte tydligt framgår var gränsen för straffbar gärning går.

En annan beaktansvärd risk med införandet av en samtyckelag är att lagändringen kan komma att leda till fler våldtäktsanmälningar då brottet täcker ett större område än tidigare reglering. Men eftersom förslaget inte anses kunna leda till färre fällande domar riskerar antalet ouppklarade mål, och lagförda brott bli *fler* jämfört med tidigare lagstiftning. Detta skulle kunna skapa en ännu större misstro till rättsystemet, vilket påverkar det straffrättsliga skyddet för den utsatte. Det finns en fara i att den allmänna uppfattningen blir att rättsystemet inte fungerar, och inte kan skydda utsatta sexualbrottsoffer.

Sammanfattningsvis är det enligt min bedömning mycket sannolikt att en samtyckelag på sikt får en normativ verkan och därmed påverkar värderingarna i samhället gällande sexuellt umgänge, vilket i sin tur kan bidra till att öka jämställdheten mellan män och kvinnor. Det finns vissa risker med att en samtyckeslag påverkar det straffrättsliga skyddet både för målsäganden och för den misstänkte. För målsäganden består denna risk framförallt av ett ökat fokus på målsägandens handlingar före, under och efter den sexuella aktiviteten, samt dennes relation till gärningsmannen och tidigare sexuella vanor. Detta är något som skulle kunna vara ett steg tillbaka från jämställdheten, om fokus i större utsträckning hamnar på offret (som i de flesta fall är en kvinna). Då riskeras en tillbakagång till en tid då en domstol sällan frågade sig om *vad* som skett utan snarare *vilka* personerna var som våldtäktsbrottet berörde.

För den misstänkte innebär lagändringen att lagens otydlighet medför att denne inte på förhand kan veta vad hen riskerar att bli dömd för, och att domstolen på grund av denna otydlighet gör godtyckliga bedömningar. Dessa risker, kan som tidigare redovisats, dock även sägas förekomma med dagens lagstiftning, men det ska inte hymlas med dem ändå bör beaktas.

Avslutningsvis tror jag att en samtyckeslag är ett steg närmare jämställdhet, men jag tror inte att vi kommer märka av det, inte på en lång tid. Det som kommer märkas blir de uppmärksammade målen, då rätten resonerat kring vad som är normalt att samtycka till och inte, eller när den snälla killen döms för våldtäkt ”fast att hon inte gjorde motstånd”. Det vi inte märker av är alla de gånger en tjej sagt att hon inte längre vill, och killen respekterat det. Eller de fall när någon *inte* haft sex med en annan person när denne varit helt passiv. Det är dessa fall som förändrar normen, och som ökar jämställdheten. Ett steg i taget.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Andersson, Ulrika (2004). *Hans (ord) eller hennes?: en könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp*. Diss. Lund : Univ., 2004

Asp, Petter (2013) *Sex och samtycke*. Uppsala: Iustus.

Asp Petter, Jareborg Nils, Ulväng Magnus, 2013, *Kriminalrättens grunder*, andra upplagan, Iustus, Uppsala

Bauhn, Per (2012) *Rätt och orätt i lag och moral: ett normativt perspektiv på svensk rättskipning*. I: *Svensk juristtidning*, 2012, s 319- 336.

Bergenheim, Åsa (2005). *Brottet, offret och förövaren: vetenskapens och det svenska rättsväsendets syn på sexuella övergrepp mot kvinnor och barn 1850-2000*. Stockholm: Carlsson

Berggren, Nils-Olof m.fl. *Kommentar till Brottsbalken m.m 6 kap. Om sexualbrott*. Publicerad i Zeteo: 2017-11-10.

Brownmiller, Susan (1975) *Against Our Will. Men, Women and Rape*. New York, Fawcett Columbine

Burman, Monica (2007) *Straffrätt och mäns våld mot kvinnor, Om straffrättens förmåga att producera jämställdhet*

Eliasson, Mona (2003) *Mäns våld mot kvinnor*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur

Inger, Göran. (2011). *Svensk rättshistoria*. Malmö: Liber.

Jareborg, Nils (2001) *Allmän kriminalrätt*. Uppsala: Iustus

Kleineman, Jan: ”Rättsdogmatisk metod”, i: Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.) (2013). *Juridisk metodlära*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Leijonhufvud, Madeleine, *Svensk sexualbrottslag: en framåtsyftande tillbakablick*, 1. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2015

Sandgren, Claes (2015). *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*. 3., [utök. och rev.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik

Sutorius, Helena. and Diesen, Christian. (2014). *Bevisprövning vid sexualbrott*. Stockholm: Norstedts juridik.

Offentligt tryck

Statens offentliga utredningar

SOU 1935:68 Ändringar i strafflagen

SOU 1953:14 Förslag till brottsbalk

SOU 1976:9 Förslag till ny lydelse av brottsbalkens bestämmelser om sedlighetsbrott

SOU 1981:64 Våldtäkt- En kriminologisk kartläggning av våldtäktsbrottet

SOU 1982:61 Våldtäkt och andra sexuella övergrepp

SOU 1992:61 Ett reformerat åklagarväsendet

SOU 1995:60 Kvinnofrid

SOU 2001:14 Sexualbrotten

SOU 2010: 71 Sexualbrottslagstiftningen – utvärdering och reformförslag

SOU 2016: 60 Ett starkare skydd för den sexuella integriteten

Propositioner

Prop. 1982/82: 43 Om ändring i brottsbalken (åtalsregler vid misshandel)

Prop. 1983/84:105 Om ändring i brottsbalken m.m. (sexualbrotten)

Prop. 1984/85:3 Om åtalsunderlåtelse

Prop. 2004/05:45 En ny sexualbrottslagstiftning

Prop. 2012/12:111 En skärpt sexualbrottslagstiftning

Prop. 2017/18:177 En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet

Utskottsbetänkanden

SoU 1980/81:8 Om hjälp till misshandlade kvinnor m.m.

Elektroniska källor

Brå: Kriminalstatistik personer lagförda för brott 2016

<https://www.bra.se/download/18.62fc8fb415c2ea106932e8e/1496215844157/Sammanfattning_lagforda_2016.pdf>, (hämtad 2018-03-27)

Expressen nyheter, <https://www.expressen.se/nyheter/hot-mot-tingsratt-efter-fittjadomen/> (hämtad 2018-03-27)

Nationalencyklopedin, rättssäkerhet.[http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/rättssäkerhet](http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/rattssaekerhet) (hämtad 2018-05-12)

Svt nyheter, <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/domen-kommer-att-overklagas> (hämtad 2018-03-27)

World Justice Project,

https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP_ROLI_2017-18_Online-Edition_0.pdf (Hämtad 2018-03-30)

UR, http://www.ur.se/mb/pdf/Texter/Alla_dessa_man.pdf (hämtad 2018-03-22)

Övrigt

Lagrådets yttrande, utdrag ur protokoll vid sammanträde 2018-01-23
Statistiska Centralbyrån, "Barn och aga", Demografiska rapporter, 1996

Rättsfallsförteckning

SVERIGE

NJA 2015 s. 86

Mål nr B 485-13

EUROPADOMSTOLEN

M. C. mot Bulgarien (Ansökan 39272/98, dom den 4 december 2003)